

Treball de fi de grau

Títol

Autor/a

Tutor/a

Departament

Grau

Tipus de TFG

Data

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:

Castellà:

Anglès:

Autor/a:

Tutor/a:

Curs:

Grau:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès:

ANTONIO BERGADÀ VIRGILI:

Vida d'un soldat republicà

Orígens i seqüeles de la repressió franquista

Lin d'administració

BERGADA VIRGILI, Antonio

Nacido el 23-11-1916 : Reemplazo 37

----- desde-----

Profesión labrador estado soltero

Fil. Sind. ----- desde-----

Fil. Pol. P.C. desde 15-2-1929

D.P.27 División 124 Bda. desde 1-8-37

Contiene el XVIII C 2 (6) 1º lote (Región Oriental)

Autora: Clara Bricullé Colomer

NIU: 1359032

Tutor: Antoni Vall Karsunke

Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura

Data: 01/06/2017

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	2
2. MARC HISTÒRIC: la repressió franquista	5
2. 1. VILAFRANCA DEL PENEDÈS DURANT LA GUERRA CIVIL	5
2. 2. LES LLEIS REPRESSIVES FRANQUISTES I LA SEVA APLICACIÓ A CATALUNYA.....	8
2. 3. ELS DOCUMENTS DE SALAMANCA.....	13
2. 4. L'EXILI CATALÀ.....	15
2. 5. ELS CATALANS ALS CAMPS DE REFUGIATS FRANCESOS.....	17
3. DIARI DE CAMP: resum del procés d'investigació	21
3.1. PLANTEJAMENT INICIAL I INTRODUCCIÓ AL TEMA	21
3.2. RECERCA DOCUMENTAL.....	23
3.3. RECERCA ALS ARXIVS HISTÒRICS	24
3.4. CONTACTE I ENTREVISTES AMB LES FAMILIARS DEL PROTAGONISTA.....	28
3.5. ESTRUCTURA I PLANTEJAMENT FINAL DEL REPORTATGE	30
4. REPORTATGE: MEMÒRIA D'UNA VELLA MALETA DE CUIR	32
PRESENTACIÓ DELS PERSONATGES	33
RESUM CRONOLÒGIC DEL REPORTATGE	38
A CATALUNYA	40
L'EXILI.....	50
AL NORD DE FRANÇA.....	61
5. FONTS	74
5.1. BIBLIOGRAFIA	74
5.2. MATERIAL AUDIOVISUAL	76
5.3. WEBGRAFIA.....	76
ANNEX 1: DOCUMENTACIÓ HISTÒRICA	
ANNEX 2: FOTOGRAFIES COMPLEMENTÀRIES	

1. INTRODUCCIÓ

Segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, la paraula *repressió* té tres accepcions:

1 f. [LC] [DE] Acció de **reprimir**.

2 f. [PO] [SO] [DE] Acció exercida des del poder per a **neutralitzar i eliminar la voluntat crítica dels col·lectius opositors o discrepants**, mitjançant la limitació de les llibertats públiques.

3 f. [MD] Procés o mecanisme psíquic mitjançant el qual resten inconscients determinats elements dinàmics de l'activitat instintiva, per tal com aquests són penosos o perillosos per a l'individu, o hi són vistos, en virtut dels costums o de la moral imperants al seu entorn.

En aquest reportatge s'indagarà en els dos primers significats de la paraula *repressió*, i en les diverses maneres en les què es van dur a terme a Espanya durant quaranta anys. El 2016 feia vuitanta anys de l'inici de la dictadura franquista i, després de tot aquest temps, quan parlem de la repressió del règim, sovint ens referim només als empresonaments, afusellaments o la reclusió a camps de concentració. Amb això, oblidem les múltiples cares que va tenir la repressió franquista i les seqüeles que han patit i encara avui pateixen els familiars dels represaliats. A més, la memòria històrica encara és font de debat a l'opinió pública, com quan es parla de l'exhumació del cos de Francisco Franco o l'obertura de les fosses comunes que hi ha arreu de l'Estat Espanyol.

Un dels testimonis d'aquesta repressió va ser Antonio Bergadà Virgili, que va néixer a Botarell l'any 1915. La carrera militar que va cursar a l'Acadèmia Militar el va portar a fer el servei a Àfrica, on va conèixer Franco i, després de ser ferit durant la Guerra Civil, es va establir com a comissari de l'Hospital de Vilafranca i, més endavant, de tots els hospitals de Catalunya. A Vilafranca, hi va conèixer la seva dona, Teresa Lladó, amb qui poc després va marxar l'exili a França, on van conèixer els camps de refugiats, es van haver de separar i, miraculosament, més endavant es van retrobar.

Tot i el retorn de la democràcia, la família Bergada Lladó mai va tornar a Catalunya. Els seus cinc fills ja havien crescut a França, es sentien francesos i hi havien format una família. Tot i això, van recuperar les seves visites a Vilafranca i a Botarell, on tenien la resta de família.

L'Antonio i la Teresa van parlar molt poc del que havien viscut un cop van haver travessat la frontera franco-espanyola, sobre els camps de refugiats o la seva experiència durant la Guerra Civil. Durant l'exes visites a la família catalana i també durant el dia a dia amb els seus fills i néts van anar semblant anècdotes, que lligades desvelen la història sencera de la seva vida. I que alhora forma part d'un bocí d'història.

Amb aquesta inquietud neix aquest investigació, que ha derivat al reportatge "Memòria d'una vella maleta de cuir". Jo, néta de la germana petita de la Teresa, la Lluïsa, que amb un any es va haver de quedar a Vilafranca i veure com la seva germana marxava sense gairebé haver-la pogut conèixer, he conviscut amb aquestes anècdotes. El "tiet" Antonio que jo vaig conèixer era un senyor d'uns vuitanta anys que de tant en tant ens visitava, però amb qui no acabava d'entendre el vincle que ens unia. Un dels objectius del reportatge és recuperar part de la història, que està començant a quedar oblidada, i posar-la en valor.

Després de recollir les històries explicades per família i coneguts, llibres i documentació històrica i tots els registres històrics que certifiquen els espais per on va passar, el resultat ha estat el següent reportatge, que explica la vida de l'Antonio Bergadà marcada per les múltiples cares de la dictadura franquista. Per tant, més enllà de donar a conèixer l'experiència vital d'Antonio Bergadà, el reportatge mostrarà totes les cares de la repressió, des de l'entramat legislatiu que la sustentava, fins l'exili i els tractes que van rebre els refugiats per part de les forces de l'ordre franceses. La repressió cap als republicans és un llegat que va tenir diferents cares que, encara avui, els familiars de les víctimes tenen presents.

Per escriure el reportatge he aprofitat la proximitat dels espais on van succeir els fets per visitar-los i endinsar-m'hi. D'aquesta manera, hi ha un fort pes de les descripcions i l'ambientació, que serveixen com a recurs literari.

L'estructura està formada per tres parts, cada una d'elles ubicada en un espai diferent i que van suposar tres etapes diferenciades per la vida de l'Antonio i la Teresa. La primera d'elles succeeix a Vilafranca i comença amb l'arribada de l'Antonio a l'Hospital de Vilafranca durant la Guerra Civil, explica el seu recorregut com a soldat republicà, com coneix a la Teresa i com, acabant ja la guerra, decideixen marxar a l'exili.

La segona part s'inicia en el moment en què l'Antonio i la Teresa travessen la frontera franco-espanyola, seguit de totes les experiències que viuran al sud de França. El trajecte comença a Perpinyà, on els separaran a diferents camps de refugiats i on, finalment, aconseguiran fugir. De manera paral·lela també s'explica l'exili de part de la família de l'Antonio, que acaba tornant a Espanya i l'època en què el seu germà Joan, és empresonat per les forces franquistes enlloc del seu germà.

La tercera part del cos del reportatge es situa al nord de França, a la zona de Provins i Courchamp, on l'Antonio trobarà feina i es retrobarà amb la Teresa. S'hi explica el naixement dels seus sis fills, l'adaptació de la família a França i com, quan i per què van acabar prenent la decisió de quedar-s'hi a viure. En aquesta part també s'hi concreta com mantenien el contacte amb la família catalana i quan van començar les visites a França i, més tard, a Catalunya. Finalment, també es relata com, actualment, les filles del matrimoni conviuen amb el passat dels seus pares.

La informació a partir de la qual s'ha elaborat el reportatge s'ha extret de converses amb les familiars directes dels protagonistes que encara queden vives. Es tracta de la Lluïsa, germana de la Teresa, Margarita, nora de la Teresa, la Maria del Carme, neboda de l'Antonio, i la Nuri, la Marie-Rose i la Shirley, tres de les seves filles. Aquestes entrevistes han estat crucials, no només per l'elaboració del reportatge, sinó perquè han ajudat a descobrir part de la història que ni la mateixa família coneixia per la dificultat de trobar documentació ja que, actualment, està dispersa i desordenada. A més a més, també he comptat amb la informació documental citada a la bibliografia del treball i l'ajuda de l'historiador vilafranquí Ramon Arnabat.

2. MARC HISTÒRIC: la repressió franquista

2. 1. VILAFRANCA DEL PENEDÈS DURANT LA GUERRA CIVIL

El cop d'estat del 18 de juliol de 1936 amb el qual va començar la Guerra Civil es va viure amb molta intensitat a la capital penedesenca. El Centre Agrícola, seu dels grans propietaris agrícoles, va ser a l'ull de l'huracà del conflicte i va ser ocupat pels membres de la CNT. Fins i tot, un dels grans propietaris de la zona, Ricard Mulla, va ser assassinat al mateix Centre, en saber-se la notícia. L'Ateneu Obrer, el Casino Unió Comercial i el mateix Centre Agrícola van ser els principals llocs on es van donar a conèixer els fets, ja que eren els punts de més socialització (Arnabat Mata, 2006).

Com a conseqüència al cop, va desaparèixer el poder polític a la vila i es va crear el Comitè de Milícies Antifeixistes. Com a contrapoder, van aparèixer patrulles de control que reprimien, sense garanties legals, als que es volien oposar a la revolució antifeixista. Un exemple era l'anomenat "cotxe fantasma", amb el qual els anarquistes de la FAI anaven a buscar aquelles persones que després assassinaven pel fet de ser propietaris, empresaris o persones religioses (Tomás Guix i Ferret i Julià, 2006). En aquell moment, tots els partits de dretes de la vila van desaparèixer i es van formar Consells Municipals amb representants de la CNT, Esquerra Republicana, el PSUC, la UGT, POUM i Unió de Rabassaires. També van fugir molts grans propietaris, deixant abandonades les seves empreses, que es van col·lectivitzar i els treballadors van començar a conrear-les com si els pertanyessin directament (Arnabat Mata, 2006).

Com a resistència militar antifranquista de la zona, hi havia el camp d'aviació de Santa Margarida i els Monjos anomenat "El vesper de la Gloriosa", instal·lat l'abril de 1937. També, un cop entrada la guerra, una inspecció de Sanitat de Guerra de la República va visitar l'edifici que havien construït els sectors catòlics vilafranquins en honor a la Mare Ràfols. Allà, el 15 de juny d'aquell

mateix any, s'inauguraria oficialment l'Hospital de Sang del Molí d'en Rovira, altrament anomenat Clínica Militar Núm. 10, per socórrer els ferits de la guerra.

En aquest hospital hi van morir 268 soldats republicans, dels quals només un 42% eren catalans. Un 72% tenien entre 17 i 30 anys i la majoria, un 52%, van morir per ferides de metralla. 208 dels 268 soldats morts a l'hospital vilafranquí estan enterrats, encara avui, a la fossa comuna del cementiri de Vilafranca juntament amb altres vilafranquins sense recursos que van morir en aquell període de temps (González Armenteros, 2005-2017). En aquesta mateixa fossa s'hi troben la meitat de les restes de les 41 fosses de l'Alt Penedès. El 92,5% de les restes que es troben a les fosses comunes del Penedès són de soldats republicans, com les del cementiri de Vilafranca, mentre que un 4% són de civils i només un 3,5% de soldats franquistes. La meitat segueixen sense identificar (Institut d'Estudis Penedesencs, 2010).

A Vilafranca només es notava la guerra amb les notícies que venien del front, referents als vilafranquins morts. Els seus enterraments van convertir en actes de solidaritat cap a l'exèrcit republicà i cap a aquelles zones directament amenaçades per l'exèrcit franquista. A finals de 1938, quan ja es donava per perduda, és quan es va començar a notar més directament amb els ànims de la població. A començaments de 1939 les tropes franquistes ja s'acostaven al Penedès, i això va fer créixer el sentiment de derrota entre la població (Arnabat Mata, 2006). El 15 de gener, Tarragona va caure en mans de les tropes franquistes. Això va fer que la caserna general de l'exèrcit de l'Ebre s'instal·lés a Vilafranca. Quatre dies després, el 19 de gener, començava l'ocupació del Baix Penedès i l'endemà ja havien caigut la Bisbal del Penedès, Llorenç del Penedès, Sant Jaume dels Domenys, Albinyana, Santa Oliva, el Vendrell, Sant Vicenç de Calders, Calafell i Pontons (Cabezas, 2014).

Un cop a l'Alt Penedès, l'exèrcit de Navarra, que liderava l'ofensiva juntament amb l'Exèrcit Marroquí, es va dividir. La 5a Divisió de Navarra, comandada pel general Solchaga Zala, va ser la que va ocupar Vilafranca el 21 de gener de 1939 i va avançar cap a La Granada i Avinyonet (Arnabat, Castillo i Sancho, 2009).

Dos dies abans de l'entrada dels franquistes, el 19 de gener, Vilafranca havia estat durament bombardejada. L'aviació franquista va llençar bombes el Carrer del Comerç, el d'Oviedo, el de la Beneficiència i el Carrer de Santa Magdalena. En els casos del Carrer del Comerç, l'edifici de les Bodegues Torres i l'estació de trens van quedar especialment danyats. Per evitar ser ferits per les bombes, els civils s'amagaven al refugi antiaeri que es va improvisar a les Caves de l'Estació Enològica (Tomás Guix i Ferret i Julià, 2006).

Just després de la caiguda de Vilafranca es va produir l'enfrontament a Ordal, que es considera que va ser l'última defensa de Barcelona. La resistència de l'exèrcit republicà al municipi de Subirats va aconseguir retenir les tropes franquistes a Avinyonet durant quatre dies. Tot i això, el 23 de gener, l'exèrcit de Franco va superar la brigada republicana que els esperava a la N-340 a l'alçada de la serra d'Ordal. Dos dies després, el 25 de gener, caia Barcelona (Cabezas, 2014).

2. 2. LES LLEIS REPRESSIVES FRANQUISTES I LA SEVA APLICACIÓ A CATALUNYA

El sistema penal franquista estava estructurat de manera que, tal com va dir el capítol feixista Ramón Serrano Suñer, era una *justícia al revés*. És a dir, no buscava saber la veritat dels fets, sinó trobar la culpabilitat de les persones acusades. Les dues lleis principals d'aquest sistema van ser la Llei de Responsabilitats Polítiques (9 de febrer de 1939) i la Llei de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme (1 de març de 1940-1964) (Arnabat, Castillo i Sancho, 2009). A aquestes dues lleis cal sumar-hi els processos de depuració de les administracions i els serveis públics, tant a nivell individual com als col·lectius.

La Llei de Responsabilitats Polítiques¹

Segons el seu primer article, aquesta llei de responsabilitat civil jutjava "la responsabilitat política de les persones, tant jurídiques com físiques, que des de l'1 d'octubre de 1934 i abans del 18 de juliol de 1936, van contribuir a crear o agreujar la subversió de tot l'ordre del qual va ser víctima Espanya i d'aquelles altres que, a partir de la segona d'aquestes dates, s'haguessin oposat o s'oposessin al Movimiento Nacional amb actes concrets o amb passivitat greu". Resumia aquesta responsabilitat política en disset tipus que, en general, es referien a la vinculació al Front Popular, l'acceptació de càrrecs del Govern de la República o a l'oposició al Movimiento Nacional. Per altra banda, haver actuat en defensa del Movimiento Nacional, en algun cas els podia eximir de sancions.

En ser una llei de responsabilitats civils, les penes mai es pagaven amb la presó, però les sancions que contemplava podien ser de tres tipus: restrictiva de l'activitat, és a dir, inhabilitació; limitativa de la llibertat de residència, és a dir, desterrament; i finalment, econòmiques. Fins i tot, establia que en alguns casos excepcionals de "gravetat extraordinària" podien arribar a perdre la

¹ Informació extreta de: Berdugo Gómez de la Torre, I. (1981). Derecho represivo en España durante los períodos de la guerra y la posguerra (1936-1945). *Revista de la facultad de derecho de la Universidad Complutense de Madrid*, 97-128.

nacionalitat espanyola. En el cas de les sancions econòmiques, cal destacar que es feien efectives fins i tot després de que el responsable morís.

La Llei de Responsabilitats Polítiques es va aprovar el 9 de febrer de 1939 i va ser vigent fins el 13 de juny de 1945, quan el govern franquista va començar a establir mesures per millorar la seva imatge cap a l'exterior. Va ser una llei aplicada amb especial insistència per part de les forces repressives franquistes i això va fer que, per excés de casos, el 1940 s'haguessin d'obrir dos tribunals més a Barcelona i Madrid i un més a Santander i Granada.

La Llei de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme²

Aquesta llei de caràcter penal, més tardana que la de Responsabilitats Polítiques, es va aprovar l'1 de març de 1940 i tenia com a objectiu castigar els tradicionals enemics del franquisme. A l'article 2 els defineix com "inductors, dirigents i actius col·laboradors de la tasca o propaganda soviètica, trotsquista, anarquista o similars".

Pel delictes de pertànyer a aquests col·lectius es podien patir sancions que anaven des de la inhabilitació a la reclusió a una presó durant més temps o menys i que, fins i tot, podia arribar a la cadena perpètua.

La depuració i repressió administrativa³

De la mateixa manera que amb la societat civil, l'entramat legislatiu franquista també va tenir com objectiu buidar les institucions d'aquelles persones que s'havien oposat a l'alçament militar. La depuració va ser de dos tipus: individual (sancions administratives pels funcionaris) i col·lectiva (suspensió d'entitats que eren incompatibles amb el nou ordre institucional).

La depuració individual es va fer a través de les Comissions de Depuració i els Tribunals d'Honor. Les primeres es van crear el 5 de desembre de 1936 amb la Llei de Separació d'Empleats Públics, que establia la separació definitiva del

²Informació extreta de: Berdugo Gómez de la Torre, I. (1981). Derecho represivo en España durante los períodos de la guerra y la posguerra (1936-1945). *Revista de la facultad de derecho de la Universidad Complutense de Madrid*, 97-128.

³Informació extreta de: Berdugo Gómez de la Torre, I. (1981). Derecho represivo en España durante los períodos de la guerra y la posguerra (1936-1945). *Revista de la facultad de derecho de la Universidad Complutense de Madrid*, 97-128.

servei a tots els empleats contraris al Movimiento Nacional. Les conseqüències per aquests funcionaris eren haver d'abandonar el servei en diferents nivells que anaven des d'un any a la separació definitiva.

Els Tribunals d'Honor havien estat prohibits durant la Segona República perquè eren tribunals de justícia privada de caràcter gremial, és a dir, exercien la depuració a nivell de gremi. Així doncs, a partir de 1936 es van anar restablint a diferents gremis com és el cas de l'exèrcit (el 17 de novembre de 1936) o els notaris (el 14 de juny de 1940).

Pel que fa a les mesures de depuració cap a col·lectius, destaca el Decret del 13 de setembre de 1936 en el qual s'il·legalitzaven els partits que havien format part del Front Popular i es confiscaven tots els seus béns i propietats. Per regular aquestes confiscacions es va crear la Comissió Central d'Incautacions.

Els *sumaríssims* i els *sumaríssims d'urgència*⁴

El Codi de Justícia Militar estructurava la Justícia Militar i establia la base legal del delictes de rebel·lió militar. En l'aplicació d'aquest codi, els procediments judicials que van prevaldre van ser el *sumaríssim* i el *sumaríssim d'urgència*. Segons aquests judicis, les persones que fossin acusades de rebel·lió militar havien d'acudir al Jutjat Militar corresponent, que seria l'encarregat de realitzar el judici i que, posteriorment, traslladaria el resultat de les investigacions als Consells de Guerra perquè fessin pública la sentència.

Molt sovint aquests processos s'iniciaven amb la denúncia de l'atestat o amb els expedients de depuració. Seguidament es prenia declaració als testimonis i es revisaven els informes de conducta política. Finalment, els Consells de Guerra determinaven si es seguia amb el sumari, és a dir, la recopilació d'informació sobre l'acusat o bé entraven en plenari, la fase en la que es nomenava un defensor, que sovint demanava reducció de la pena i, finalment, s'emetia una sentència.

La diferència entre els judicis *sumaríssims* i els *sumaríssims d'urgència* és que en els d'urgència no s'efectuava la part de plenari per tal d'agilitzar el procés.

⁴Informació extreta de: Arnabat, R., Castillo, J. i Sancho, D. (2009). *La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès (1939-1948)*. Valls: Cossetània Edicions.

És a dir, no es nomenava cap defensor que demanés reduir la pena. Per tant, això encara empitjorava la situació de l'acusat i donava per assegurada la condemna anunciada pel Consell de Guerra. L'ús freqüent d'aquests procediments penals va fer que l'administració penitenciària quedés completament col·lapsada i, mica en mica, el sistema va anar concedint més llibertats condicionals.

La repressió franquista a l'Alt Penedès⁵

L'Alt Penedès començava la Guerra Civil amb 47.661 habitants i l'acabava amb 46.799 persones censades. Aquesta xifra molt probablement sigui incorrecta, ja que el govern franquista que va ocupar l'Ajuntament de Vilafranca va maquillar les dades. Per tant, segons el cens franquista, un total de 862 persones de l'Alt Penedès o van morir durant la Guerra Civil, o van haver de fugir per la repressió franquista.

Si es concreten les xifres, un 2,5% de la població de l'Alt Penedès va morir a causa de la repressió franquista, és a dir, 1134 persones: 660 van morir al front, 184 van ser assassinades a la rereguarda republicana, 100 a causa d'altres tipus de repressió, 54 pels bombardeigs i 34 als camps de refugiats francesos. Pel què fa a empresonaments i camps de concentració, 600 penedesencs van ser empresonats i 500 tancats a camps de concentració o enviats a batallons de treballadors a territori espanyol.

Ara bé, també s'han de contar dins les xifres de la repressió aquelles persones que van haver d'exiliar-se. Es calcula que unes 1.000 persones de l'Alt Penedès es van exiliar a França, 700 de les quals van tornar a Catalunya de manera anònima. Les 300 restants mai van acabar tornant. La generació que tenia una edat entre els 18 i els 37 anys va ser la que es va veure més afectada per aquesta repressió, un 8% de la qual va morir al front.

Els càrrecs públics (administracions, Guàrdia Civil, mossens, mestres...) també van patir les depuracions franquistes. 48 càrrecs públics de l'Alt Penedès van ser sancionats. Més concretament, els empleats públics de Vilafranca van patir

⁵Informació extreta de: Arnabat, R., Castillo, J. i Sancho, D. (2009). *La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès (1939-1948)*. Valls: Cossetània Edicions.

dues depuracions. Una el primer any de franquisme, el 1939 i l'altre un any després. A la primera depuració només 2 empleats van ser reposats com a funcionaris, 9 van ser nomenats com a nous treballadors i 24 van seguir el procés de depuració. D'aquests 24 expedients, 16 estaven afiliats a la CNT, 10 dels quals per obligació, i 1 a la UGT (Sancho París, 2003). A més, tots aquells soldats que havien format part de l'exèrcit republicà van ser internats a camps de concentració.

La repressió franquista al Baix Camp⁶

La població del Baix Camp, després de la Guerra Civil va caure un 4%, ja sigui perquè els seus habitants van fugir a l'exili o perquè van ser assassinats. Va passar de 29.403 persones l'any 1936 a 28.244 quatre anys després, el 1940.

En total, excloent la ciutat de Reus, 569 persones van ser processades, que suposaven un 1,87% de la població total de la comarca (excloent també Reus). El municipi de La Selva del Camp va ser el més afectat, amb un total de 54 persones processades. De tots els processats de la comarca, un 7% van ser afusellats, és a dir, 40 persones.

L'edat dels processats oscil·lava dels 15 als 74 anys. Les edats més afectades, però, van ser les que anaven dels 25 als 44 anys. Dels 25 als 29 anys es van processar 73 persones; dels 25 als 29, 83 persones; dels 30 als 34 anys, 86 i dels 40 als 44, 84. La gran majoria, un 97% eren homes. De totes les persones processades, només 19 eren dones.

⁶Informació extreta de: Recasens Llorca, J. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp*. Reus: Edicions Rosa de Reus.

2. 3. ELS DOCUMENTS DE SALAMANCA

El 26 d'abril de 1938, el Ministeri de l'Interior va crear la Delegación de l'Estado para la Recuperación de Documentos (DERD), que tenia com a objectiu recollir i custodiar tota la documentació dels arxius, administracions i entitats desafectes al Movimiento Nacional (Cruanyes, 2003). La unificació de tota aquesta documentació en un sol organisme havia de facilitar la repressió a aquells col·lectius que poguessin estar subjectes a alguna de les lleis de l'entramat repressiu franquista.

A mesura que les tropes franquistes entraven a territori republicà, saquejaven els seus locals i destruïen part de la documentació. La que feia referència a les activitats sindicals, polítiques, militars, judicials, econòmiques, municipals i particulars se l'enduien al Centro de Documentación de la Guerra Civil de Salamanca (Arnabat, Castillo i Sancho, 2009). Es calcula que es van requisar unes seixanta tones de documents de magatzems de Barcelona, Tarragona, Lleida, Igualada i Vinaròs. Tota aquesta documentació va anar a parar a la seu de la DERD, situada a Salamanca, capital dels franquistes. Allà s'hi va crear una base de dades personals amb antecedents polítics de gairebé tres milions de fitxats, subjectes a ser investigats pel règim franquista. De fet, molts eren tramesos a organismes franquistes, com el Tribunal per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, per tal que detectessin els enemics del règim i els poguessin expulsar dels organismes públics. Per tant, va ser una eina imprescindible per la depuració a les administracions (Cruanyes, 2003).

Fins el 1977, tota aquesta documentació va formar part de la Presidència del Govern, en concret a la Delegación Nacional de Servicios Documentales (DNSD). Aquell any, van passar sota la tutela del Ministeri de Cultura. El novembre de 1982 hi ha un conveni entre l'Administració de l'Estat i la Generalitat de Catalunya per tal que es microfilmin els documents de la Sección de la Guerra Civil de l'Archivo Histórico Nacional de Salamanca, on hi havia tota la documentació recollida per la DERD.

Finalment, el 1995 hi va haver un acord del Consell de Ministres del Govern espanyol per tal que s'efectués el retorn, però pocs dies després milers de persones es van manifestar en contra del retorn de la documentació i diversos

funcionaris també van obstruir aquest retorn. Després de diverses negociacions entre les administracions, el 2002 es va donar per tancada la qüestió: el Patronat de la institució va considerar incompatible el retorn de la informació amb la integritat de l'arxiu i, per tant, va obligar a que tots els papers es quedessin a Salamanca (Andreu i Daufí, Campos i González i Domingo Basora, 2002).

Actualment, tota la documentació referent a les persones i organitzacions investigades i processades per la justícia franquista segueix a Salamanca, a l'Archivo General de la Guerra Civil Española, integrat al Centro Documental de la Memoria Histórica. Per obtenir-la, cal seguir un procediment burocràtic que pot sobrepassar els tres mesos, mentre que la legislació vigent contempla que s'ha de fer arribar amb quinze dies. Segons l'arxiu, el retard es deu a l'excés de sol·licituds d'accés a la informació.

2. 4. L'EXILI CATALÀ

Un cop la batalla de l'Ebre va haver acabat, el novembre de 1938, les forces republicanes es van veure obligades a traslladar les seves institucions a França. Amb ells, es calcula que unes 500.000 persones, 100.000 de catalanes, també van arribar a França entre gener i febrer de 1939. Entre l'abril i l'agost de 1939 uns 6.000 espanyols i catalans van tenir la sort de poder arribar a Mèxic, un dels pocs països que, un cop acabada la guerra, va donar suport al govern de la república (Alted Vigil, 1996).

En general, el perfil de persones que va exiliar-se a Mèxic o a la resta de països sud-americans eren de caire polític i intel·lectual. En el cas de Mèxic, per exemple, el president Cárdenas va permetre l'entrada d'exiliats espanyols per tal que garantissin solvència econòmica i complissin certs requisits professionals (Marquès Sureda, 2013). Els pocs intel·lectuals que van anar a parar a França se'ls va hostatjar a residències i castells a prop de grans ciutats on poder viure amb comoditat i passar desapercebuts (Díaz Esculies, 1992).

També van ser receptors altres països com Xile, amb 2.200 persones refugiades o la República Dominicana, Colòmbia, Argentina, Uruguai i Veneçuela (Marquès Sureda, 2013). Aquests últims, però, de manera més puntual. També hi va haver una minoria d'exiliats, 4.132 persones, que van arribar a les costes d'Àfrica del Nord. D'aquestes, només 300 persones eren civils i tota la resta eren militars, que en majoria, van acabar tornant a Espanya, davant la solitud d'aquells països. Les polítiques d'acolliment africanes van ser molt més amables amb els refugiats que les franceses. Fins i tot, en alguns casos, el comissari francès els prometia pagar-los el vol i una nit a un hotel si embarcaven a un avió amb rumb a Marsella (Díaz Esculies, 1993).

Per qüestions geogràfiques, i també econòmiques, la majoria d'espanyols republicans van acabar emigrant a França, el país que els resultava més proper i que també es va veure més desbordat per l'arribada de refugiats. El primer gran èxode espanyol cap a França va ser a finals d'agost de 1936 amb la batalla d'Irún, al País Basc. A partir de 1937, a mesura que l'exèrcit republicà era derrotat, sobretot al nord de la península, moltes famílies emigraven a Catalunya i a la zona de la mediterrània (Alted Vigil, 1996). Totes aquestes

famílies, després de la caiguda de Barcelona el 25 de gener de 1939, també es van veure obligades a emigrar a altres països i, per tant, van haver de patir una reemigració. Després de la caiguda de Barcelona, el mig milió de persones que va fugir de Catalunya en direcció a França va seguir tres rutes diferents. La menys freqüentada, més cap a l'interior, passava per la Seu d'Urgell. Acostant-se més cap a la costa hi havia la que anava de Camprodon al pas fronterer de Coll d'Ares fins a Prats de Molló, on van arribar-hi unes 100.000 persones, i, finalment, Puigcerdà. L'altra ruta més freqüentada, també sortint de Camprodon, anava en direcció al Portús, on van arribar-hi 200.000 persones fins a Portbou (Vila i Escarré, 2017).

Entre el 27 i el 28 de gener, 300 persones van travessar la frontera del Portús, el 29 de gener 6.000 refugiats més van arribar a Prat de Molló. Davant aquesta onada creixent de refugiats, el govern francès va implementar un comitè d'acollida a Perpinyà amb membres de diversos partits polítics que tenia com a objectiu facilitar les tasques al govern. El nombre d'exiliats que arribaven, però, anava creixent i el 4 de febrer ja arribaven als 75.000 refugiats, dels quals 60.000 eren dones, 13.000 infants i 2.000 homes de més de 55 anys (Díaz Esculies, 1993).

Fins llavors, només es permetia l'acollida de civils, malgrat alguns militars s'amagaven les consignes per passar desapercebuts. El 5 de febrer, però, el govern francès va decidir acollir també els militars. Aquella nit van entrar 20.000 combatents de l'avantguarda, 100.000 soldats de l'exèrcit i també van arribar avions i vaixells militars de la república. A molts d'aquests militars se'ls robava tot allò que portaven de valor, posant com a excusa els registres d'armes que se'ls feia. De fet, la població francesa va aprofitar l'ocasió per treure profit econòmic de l'exili republicà. És el cas dels canvistes que intercanviaven bitllets republicans per francs al preu que els interessava per poder fer negoci. També es van aprofitar d'aquesta arribada diverses màfies provinents de Marsella i París que es van posar en contacte amb noies joves i, prometent una feina estable, les retenien a xarxes de prostitució (Díaz Esculies, 1993).

2. 5. ELS CATALANS ALS CAMPS DE REFUGIATS FRANCESOS⁷

La majoria de catalans que van arribar a França després de la Guerra Civil van anar a parar als camps de refugiats habilitats pel govern francès. Als inicis de la retirada, després de la caiguda de Barcelona, el govern francès va preveure l'arribada de refugiats republicans, però en cap cas van preveure la magnitud en la que van arribar. Dins els sectors més pessimistes es calculaven unes 60.000 persones refugiades, però el 4 de febrer, pocs dies després de la caiguda de Barcelona, el nombre de refugiats ja passava els 75.000. La primera quinzena d'abril de 1939, a la Catalunya Nord hi havia 229.000 refugiats, respecte els 223.000 habitants autòctons.

Per controlar l'arribada de persones refugiades prevista, el 23 de gener de 1939 les forces de la policia francesa es van desplegar al llarg de la frontera. Es dividien en dues línies de "pelotons": una primera que faria la tria i separació de persones i una segona que s'encarregaria de traslladar-los als punts de concentració. Aquestes mesures es van anomenar "Pla de Barrage" i el seu efectiu estava format per 50.000 homes.

El govern francès havia facilitat uns camps d'acolliment de civils que acollien de 2 a 200 persones i estaven concentrats en vuit departaments francesos: Aude, Alps de l'Alta Provença, Calvados, Crossa, Ille i Vilaine, Morbihn, Oise i Sena i el del Marne. Tot i que les condicions de vida variaven a cada un dels camps, en general no facilitaven que els refugiats tinguessin un entorn salubre i saludable. Aquests camps es van anar estenent a territori francès, de manera que el juny de 1939 ja hi havia setanta-un departaments que acollien a 64.000 refugiats civils.

A part dels camps d'allotjament per a civils, el govern francès també va posar en pràctica els camps de concentració. Els camps de la zona de més a l'interior, de la Cerdanya i el Vallespir, serien provisionals, mentre que els de la zona del Rosselló, més a la costa, serien permanents. Les condicions de vida,

⁷ Informació extreta de: Díaz Esculies, D. (1992). *Entre filferades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945)*. Barcelona: Edicions de la Magrana.

de la mateixa manera que amb els camps d'acollida de civils, variaven depenent del camp en qüestió. Ara bé, sí que es pot dir, en general, que la salubritat era pèssima i que hi havia una forta presència de malalties com la colitis, que provocava vòmits i diarrees als refugiats i que, per tant, empitjorava encara més la salubritat de l'entorn.

El primer camp de concentració del sud de França va ser el d'Argelers, construït per desertors de l'exèrcit republicà. Estava format per catorze rectangles en direcció nord, delimitats amb filferro espinós i obert de cara al mar. A cada un d'aquells rectangles hi havien de cabre 15.000 republicans. Ells mateixos construïen unes barraques amb planxa que es convertiren en els seus habitatges provisionals. Per omplir el camp, el 5 de febrer la guàrdia senegalesa va començar a interceptar tots aquells refugiats que passejaven per les poblacions i els va dur al camp d'Argelers. Tot i que el nombre de persones acollides a Argelers va anar variant al llarg dels anys, es calcula que el febrer de 1939 hi havia 80.000 refugiats i es va mantenir actiu fins el 1941.

Tres dies després, obria el camp de refugiats de Saint Cyprien (o Sant Cebrià), construït de manera molt urgent per refugiats espanyols, que també van servir de mà d'obra. En els primers dies d'obertura, el camp ja havia acollit 80.000 persones. El desembre de 1939, Saint Cyprien va tancar el camp intern de les dones, que van ser traslladades a Argelers i, per tant, allunyades de les respectives famílies.

Uns dies més tard, el govern francès va iniciar la construcció del camp del Bacarès, que havia de servir per descongestionar els altres dos camps de concentració. També havia d'estar preparat per acollir 80.000 persones, tot i no comptar ni amb l'espai ni els recursos suficients. Les dures nevades del febrer de 1939 van fer traslladar els 20.000 refugiats dels camps provisionals de la Cerdanya i el Vallespir al camp de Bacarès. Tots aquests nous refugiats s'havien de sumar als que arribaven d'Argelers. Aquest nou camp contenia divuit zones, a cada una de les quals hi havia 25 barraques on hi havia de cabre 70 homes. És a dir, tenia una capacitat real de 31.500 persones. Segons la Central Sanitària Internacional, a principis de juliol hi havia 60.000 persones.

A part d'aquests tres grans camps de concentració, també cal considerar l'existència del camp de concentració de Cotlliure, on hi convivia 358 detinguts en situació d'aïllament. També hi havia el camp de Vernet (departament d'Arieja), que acollia 10.900 refugiats, el camp de Setforns (Tarn i Garona) que el juliol de 1939 acollia a 15.000 interns, el de Bram (Aude), amb 17.000 interns, el de Masèras, amb 2.000 interns i el de Rieucros, on s'hi traslladaven les dones considerades "indesitjables" pel govern francès.

La majoria d'aquests refugiats van seguir vivint a França, després de fugir dels camps d'acolliment i de concentració, per reincorporar-se a l'activitat econòmica. Alguns dels refugiats van poder aprofitar les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE) creades pel Ministre de Treball, Charles Pomaret. Per tal de poder aprofitar la mà d'obra barata que suposaven els refugiats espanyols, a partir del juliol de 1939 el Ministeri de Treball va fer una llista de feines que no necessitaven mà d'obra local i un recompte d'aquells refugiats que la podien realitzar. L'únic factor que es tenia en compte a l'hora d'agafar o no els refugiats era la seva afiliació política, per la por que poguessin ser "anarquistes perillosos".

El juny de 1939 es van penjar cartells als camps de refugiats buscant aquelles persones interessades en dur a terme aquestes tasques. A canvi, se'ls donava un contracte de treball de tres mesos com a mínim, un document d'identitat pel temps de durada del contracte, dret al transport gratuït i a una visita mèdica. L'objectiu d'aquestes mesures era convertir els refugiats en persones socialment acceptables. La majoria de departaments francesos van interessar-s'hi i es va establir que el nombre de refugiats treballant a cada regió no podia superar el 10% dels treballadors globals.

També cal tenir en compte que un cop França va entrar en guerra, necessitava tota la mà d'obra refugiada. Per això, a partir del setembre de 1939 el govern francès va començar a aplicar una llei que feia obligatòria la pertinença a les CTEs. És a dir, si havien demanat l'asil polític es veien obligats a oferir-se com a mà d'obra o serien retornats a la frontera espanyola.

Les feines que s'oferien als refugiats eren totes aquelles que la població francesa rebutjava. Al camp de Bacarès s'hi seleccionaven els treballadors de

la indústria metal·lúrgica i als de Bram i Septfonds als especialistes que podien ser útils per l'economia francesa.

Setanta mil espanyols es van veure beneficiats per aquestes mesures del govern francès que, a finals d'any, els va convertir en assalariats, deixant de ser prestataris de treball i apropant-los, cada cop més, a la igualtat de condicions amb la població francesa. D'aquesta manera, també obtenien una targeta de treball, targeta de residència i llibertat de circulació. Finalment, el març de 1940 van passar a tenir els mateixos avantatges que els treballadors francesos i, a més, els van permetre el reagrupament familiar amb les seves parelles que, sovint, seguien tancades a camps de concentració (Rafaneau-Boj, 1995).

3. DIARI DE CAMP: resum del procés d'investigació

3.1. PLANTEJAMENT INICIAL I INTRODUCCIÓ AL TEMA

Octubre de 2016

Un cop el tutor m'ha acceptat el tema sobre el qual volia fer el reportatge, és a dir, la vida de l'Antonio Bergadà, començo a documentar-me sobre el període històric en qüestió per buscar l'element d'interès periodístic en el qual centrar-me al llarg del reportatge. Pel que sé per la família, l'Antonio va viure a Vilafranca durant els anys de la Segona República i la Guerra Civil i havia estat militar amb una titulació força alta a la Caserna de Vilafranca. En acabar la guerra va marxar amb la germana de la meva àvia, la Teresa, a França a l'exili, i van ingressar a un camp de concentració.

Per començar, decideixo posar-me en contacte amb la família directa de l'Antonio perquè m'expliquin, més detalladament, quin va ser el seu recorregut durant els anys de la Guerra Civil i l'exili. Envio un correu electrònic al Claude Bruneaux, marit de la Marie-Rose Bergadà, una de les filles de l'Antonio que viu a França. Tot just l'endemà em contesta fent un breu resum del que recorden molt poc detallat i em comenta que uns dies després quedaran amb la resta de germanes per intentar recordar alguna cosa més. La informació que aconsegueixo amb aquest primer correu és:

- L'Antonio va estar treballant de militar a Vilafranca (suposen que a la Caserna) i a l'Hospital de Vilafranca, on va estar ingressat per una ferida de metralla a la cuixa, però no saben ben bé quan va arribar a la vila, ja que ell era originari de la Selva del Camp.
- Després d'estar ingressat a l'hospital, va passar a treballar-hi i, més endavant, també va tenir el càrrec de comissari d'hospitals.
- Va marxar a l'exili dins d'una ambulància de ferits amb la seva dona Teresa a un camp de concentració on els van separar. No saben quin camp de concentració és, ja que mai els hi va arribar a dir.

Novembre de 2016

A partir d'aquí estructuro quin serà el període històric que vull tractar: des de l'entrada de l'Antonio a la Caserna de Vilafranca fins l'actualitat. Tot seguit, em poso en contacte amb l'Institut d'Estudis Penedesencs (IEP) que va elaborar la pàgina web de Tots els Noms on hi ha un recull de documentació i testimonis del Penedès (Alt i Baix Penedès i Garraf) en els períodes de la Segona República, Guerra Civil i Franquisme. D'allà em descarrego i llegeixo tota aquella documentació que considero que em pot ser útil per posar-me en context amb el període històric en qüestió a l'Alt Penedès, una documentació que està citada a la bibliografia. Des del IEP també em posen en contacte amb dos historiadors vilafranquins especialitzats en Guerra Civil i franquisme: Ramon Arnabat i Joan Solé. Envio el mateix correu electrònic a cada un d'ells explicant la història de l'Antonio Bergadà i demanant-los si em poden facilitar el nom dels arxius on hi podria haver la seva documentació.

El Joan Solé em respon que la documentació de la Caserna de Vilafranca està tota a l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca i que, en cas que estigués interessada en anar-hi, em posés en contacte amb el IEP perquè em demanarien que fotocopiés uns arxius en concret. Per la seva banda, el Ramon Arnabat m'ofereix quedar un dia amb ell a casa seva on li podria explicar més concretament quina és la història de l'Antonio per tal d'ajudar-me en la recerca de documentació.

3.2. RECERCA DOCUMENTAL

Desembre de 2016

Abans de començar a redactar el Marc Històric del treball faig una recerca documental que, com bé he dit anteriorment, té el punt de partida a l'arxiu digital de la pàgina de Tots els Noms. A més a més, a la Biblioteca Torras i Bages de Vilafranca i les Biblioteques de la UAB adquireixo els llibres per complementar la documentació de Tots els Noms, que també estan citats a la bibliografia.

El dia 10 quedo amb el Ramon Arnabat que em deixa llibres sobre l'exili espanyol a França i els camps de concentració i m'explica que té digitalitzada tota la documentació de l'Arxiu Històric Comarcal de l'Alt Penedès, de manera que hi buscarà els noms de l'Antonio Bergadà i de la Teresa Lladó, ja que els dos van treballar a l'Hospital de Sang durant la Guerra Civil. Aquell mateix dia també em comenta que si, com m'imagino, l'Antonio Bergadà va ser militar a la Caserna de Vilafranca havia de ser-ho durant la dictadura de Primo de Rivera, ja que durant la República es va convertir en unes escoles.

Per tant, enfoco el meu treball i la meva recerca en explicar la vida a la Caserna Militar de Vilafranca i l'exili de l'Alt Penedès a partir de la vida d'Antonio Bergadà. Així doncs, faig una recerca de documentació en llibres i documentals sobre Vilafranca i la vida que s'hi feia durant la Segona República i la Guerra Civi, centrant-me, sobretot, en trobar informació sobre la Caserna. Paral·lelament, em mantinc en contacte amb la família francesa de l'Antonio que em proposen visitar-los algun dia perquè em puguin explicar millor tot el que han anat recordant i pugui visitar els espais on va succeir tot plegat. Acabem acordant una visita durant la Setmana Santa, durant la qual podré estar-me a casa seva.

3.3. RECERCA ALS ARXIUS HISTÒRICS

Gener de 2017

Mentre segueixo documentant-me a partir de llibres, em cal buscar les proves històriques per definir el camí que va recórrer l'Antonio al llarg de la seva vida. És per això que em poso en contacte amb el Memorial Democràtic de Catalunya, que és la institució de la Generalitat que té com a objectiu la recuperació de la memòria democràtica a Catalunya.

Per correu electrònic, els explico que l'Antonio havia estat a la Caserna de Vilafranca, a l'Hospital de Vilafranca, de comissari a Barcelona i, finalment, a algun camp de concentració al sud de França. Ells, però, em redirigeixen a la Subdirecció de Memòria, Pau i Drets Humans, que és qui té la competència sobre l'Atenció a les persones represaliades i els seus familiars. Pel què m'informen, poden fer la recerca a tots els arxius de l'estat espanyol i del sud de França en els què considerin que hi pot haver documentació de l'Antonio. Així doncs, el mateix correu que havia enviat al Memorial Democràtic, l'envio al d'Atenció a les persones represaliades.

Febrer de 2017

Després de dos mesos, el Ramon Arnabat em comunica que no ha trobat el nom de l'Antonio i la Teresa als arxius de l'Hospital de Vilafranca. Segons em comenta, molt probablement estiguin al Centro Documental de la Memoria Histórica, a Salamanca, ja que en tractar-se d'un hospital militaritzat, els franquistes es van endur tota la documentació per classificar-la i, així, perseguir els republicans.

Em contesten des d'Atenció a les persones represaliades amb una llista dels arxius històrics que em caldrà consultar en cas que vulgui trobar tota aquesta informació:

- Per trobar la l'expedient militar:
 - Centro Documental de la Memoria Histórica; C. Gibraltar, 2; 37071-Salamanca

- Ministerio de Defensa (Centro de Información Administrativa);
Paseo de la Castellana, 109; 28071-Madrid
- Per cercar a persones internades en camps francesos, cal que adreceu una petició a l'arxiu departamental on hi hagués el camp concret. Per exemple:
 - Camp d'Agde: Archives Départementales de l'Hérault; 2, avenue de Castelnau (CS 54495); 34093-Montpellier Cédex 5
 - Camps d'Argeles, Barcares i Saint Cyprien: Archives Départementales des Pyrénées Orientales; 74, avenue Paul Alduy (B.P.906); 66020-Perpignan Cedex
 - Camp de Bram: Archives Départementales de l'Aude; 41, avenue Claude Bernard; 11855-Carcassonne Cédex 9
- Finalment, per cercar al personal dels diferents hospitals, caldrà que us adreceu a l'hospital (si encara existeix) i als arxius de la Diputació de Barcelona:
 - Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona (Recinte Maternitat);
C. Mejía Lequerica, 1; 08028-Barcelona
 - Diputació Provincial de Barcelona; C.Sarriera, 37; 08720-Vilafranca del Penedès

Com que desconec el camp de concentració en el qual va estar, esperaré a posar-m'hi en contacte després de la visita a França, on espero que la família me'n doni més detalls. Hi ha tants arxius històrics com camps de concentració, per tant, prefereixo esperar a saber segur a quin camp de concentració va estar internat per poder fer la recerca més ràpidament.

Per altra banda, envio un correu electrònic a la Diputació Provincial de Barcelona demanant que em facilitin el lloc on buscar l'informació sobre l'hospital en qüestió. Tot i això, com que tampoc sé el nom exacte, no puc buscar a quin arxiu està aquesta documentació. Finalment, envio un correu electrònic al Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca amb el

nom de l'Antonio i preguntant què he de fer per sol·licitar la documentació en què apareix el seu nom.

Març de 2017

Mentrestant, m'he anat documentant i decideixo estructurar el treball en quatre parts.

- La primera explicarà com l'Antonio va arribar a Vilafranca i per què i es farà una descripció dels primers anys com a militar i del que suposava ser militar durant la Segona República.
- La segona part es desenvoluparà durant els anys que ell va estar al front durant la Guerra Civil, com va haver de tornar a Vilafranca per la ferida de metralla a la cuixa dreta i, finalment, com va acabar treballant primer a l'hospital de Vilafranca i, després, de comissari a Barcelona.
- La tercera part es centrarà en l'exili: com ell i la Teresa prenen la decisió de fugir junts a l'exili i, un cop al sud de França, són separats als diferents camps de concentració.
- La quarta part serà un resum dels últims anys de la vida de la parella ja al nord de França, on van acabar vivint després de retrobar-se al sortir dels respectius camps de concentració.

Per tant, amb els arxius sol·licitats a Salamanca podré obtenir informació de la primera i la segona part, sobre què hi feia com a militar a Vilafranca, on va estar destinat durant la Guerra Civil i de què treballava. Pel què fa a les dues últimes parts, el gruix d'informació el trauré dels testimonis de les familiars que encara avui queden vives i que recorden algunes coses dels que els van explicar els seus pares.

També rebo resposta del Centro Documental de la Memoria Histórica, que em passa una llista de buscadors on puc intentar trobar el nom de l'Antonio. Tot i que al buscador de Militars Republicans no hi apareix, sí que apareix al buscador de Persones Represaliades. Així doncs, sol·licito la informació en què apareix el seu nom que, pel que consta, són tretze pàgines. Se'm comunica que l'arxiu trigarà més dies dels que estan establerts per llei (15 dies) a donar-

me el pressupost que hauré de pagar per obtenir la documentació, ja que “estan saturats de sol·licituds”.

Per acabar, al llarg d'aquest mes acabo de redactar el Marc Històric sobre la Segona República, Guerra Civil i primer franquisme a l'Alt Penedès i, a partir d'aquí em preparo les preguntes que faré a la família de França. Per una banda, preguntes sobre les dues últimes parts del reportatge i, per altra banda, preguntes que complementin la informació històrica que he obtingut mentre escrivia el Marc Històric.

3.4. CONTACTE I ENTREVISTES AMB LES FAMILIARS DEL PROTAGONISTA

Abril de 2017

Els dies 8 i 9 d'abril visito les filles de l'Antonio i la Teresa que viuen a França. Dormo al poble de Grandpuits, on viu la seva filla Marie-Rose amb el seu marit Claude, amb qui m'he posat en contacte. El primer dia vénen a sopar a la casa les altres dues germanes, la Shirley i la Nuri. Durant aquest sopar em responen les preguntes que tenia preparades i, totes juntes, acaben desgranant el camí que van seguir l'Antonio i la Teresa. Al llarg d'aquest sopar també descobreixo que, en realitat, l'Antonio només va viure uns pocs mesos a Vilafranca, ja que va arribar a l'hospital després d'haver estat ferit al front durant la guerra. Per tant, ell arribava a Vilafranca a finals de 1937 i, fins llavors, havia viscut a la Selva del Camp. Això fa que hagi de canviar l'enfocament del reportatge, ja que el seu cas no és representatiu de la vida a Vilafranca durant la Guerra Civil, ni és un cas d'exili al Penedès. A més, també m'expliquen que el seu germà Joan va estar a la presó a Tarragona perquè es pensaven que, així, l'Antonio apareixeria en la seva defensa.

L'endemà fem una ruta per cada una de les cases de les filles. Primer de tot, visitem la casa on van viure l'Antonio i la Teresa a Courchamp, però no hi podem entrar perquè ara la tenen mig abandonada, ja que hi viu una de les filles de la Nuri, la Isabelle, que s'està a punt de traslladar. També a Courchamp passem per casa la Nuri, amb qui visitem el cementiri del poble on hi ha enterrats l'Antonio i la Teresa. A casa seva, la Nuri ens ensenya la maleta de cuir amb la que el seu pare va arribar a França, on actualment hi guarda documentació sobre la casa. Al costat de la maleta també ens ensenya una caixa plena de fotos de la família de Catalunya. La majoria d'elles són fotografies que s'han enviat amb les cosines catalanes per correu postal i, fins i tot, n'hi ha algunes de l'època franquista en què s'havien de comunicar clandestinament.

Aquell mateix dia, diversos familiars de la Nuri celebren una barbacoa a casa seva. Coneixem algunes de les seves filles, la Isabelle, la Veronique i la Sabine, i també alguns dels seus néts. Finalment, marxem de Courchamp i

visitem Sourdon, on viu la Shirley, l'altra germana que el dia abans havia vingut a sopar. Fem un vermut a casa seva, on ens explica més anècdotes dels seus pares i finalment tornem a Grandpuits, on dinem amb totes les germanes abans de marxar.

També em donen el contacte de la Maria del Carme, una neboda de l'Antonio que viu a Botarell i que segurament em pugui donar més detalls de com van viure la fugida a l'exili del seu tiet i quina repressió van patir a Catalunya. En arribar a Catalunya, la truco i obtinc tota aquesta informació. Ella és qui m'explica que la parella es va retrobar gràcies a un tiet de la Teresa, germà de la Maria Lladó.

3.5. ESTRUCTURA I PLANTEJAMENT FINAL DEL REPORTATGE

A partir d'aquesta visita reestructuro el reportatge. El tema principal del reportatge serà l'anàlisi, a partir de la vida d'una persona (l'Antonio en aquest cas), de les diferents formes que va tenir la repressió cap als republicans. Així doncs, passarà a estar estructurat en tres parts:

- A la primera s'hi explicarà com va arribar a ser soldat republicà i com, després de passar pel front, va acabar a l'hospital de Vilafranca, on després va treballar. Estarà situada tota a Catalunya.
- A la segona part s'ubicarà al sud de França, on s'explicarà la vida als camps de concentració, i també s'hi explicarà la repressió que va viure la família a Espanya, mitjançant el sistema penal espanyol.
- Finalment, la tercera part estarà situada al nord de França i hi explicarà com la parella va evolucionar d'estar tancats en un camp de concentració fins a tenir una vida aparentment normal. També es farà un fort èmfasis en com l'exili ha afectat a la vida de les filles i la seva descendència.

El dia 20 d'abril, un mes després d'haver realitzat la sol·licitud de consulta de la documentació de Salamanca, se'm comunica que he d'acceptar el pressupost que m'envien, que és de 4,77€. Així doncs, aquell mateix moment els notifico que accepto el pressupost i em contesten que quan tinguin el pressupost definitiu em tornaran a enviar un correu amb el mètode de pagament però que, altra vegada, es possible que triguin perquè estan saturats de sol·licituds de consulta de documentació.

Maig de 2017

Al llarg d'aquest mes em dedico exclusivament a redactar el reportatge a partir de tota la informació que he obtingut al llarg del procés d'investigació i que ja he classificat a cada una d'aquestes parts. A més, a principis de mes trobo al Butlletí Oficial del Ministeri de Defensa un document en què l'Antonio és

nomenat comissari i que, en principi, era part de la documentació que havia de treure de Salamanca.

El dia 5 de maig el Centre Documental de la Memòria Històrica de Salamanca em fa arribar el pressupost final, que també és de 4,77€, i que inclou la còpia de tretze pàgines en les quals apareix el nom de l'Antonio. Aquell mateix moment faig el pagament a través d'Internet i tres dies després se'm notifica que ja m'ha arribat un paquet a l'Oficina de Correus més propera a casa meva on hi ha els tretze fulls de la documentació.

Tot i això, a la documentació que m'arriba des de Salamanca, no m'hi trobo l'expedient militar de l'Antonio, sinó que tan sols hi ha una fitxa en la qual hi posa que va treballar de llaurador i que era afiliat al Partit Comunista (cap de les dues coses era certa). Adjunta a la fitxa, hi ha dotze pàgines de l'expedient que tenia el Tribunal per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme sota el seu nom. És a dir, aquesta fitxa és la que va servir per portar-lo a ser jutjat per un Consell de Guerra. Des de la distància, però, ja que en aquell moment ell ja vivia a França.

MEMÒRIA D'UNA VELLA

MALETA DE CUIR

Recordem la vida d'Antonio Bergadà, soldat republicà
que va haver de fugir a l'exili

PRESENTACIÓ DELS PERSONATGES

Personatges vius

- **Nuria (Rose) Bergadà(Nuri):** Va néixer a Provins, després que el seu pare trobés feina en sortir del camp de concentració i es pogués retrobar amb la seva mare. És la filla gran del matrimoni de l'Antonio i la Teresa. Des de la mort del Guy i el seu pare Antonio té alguns problemes de memòria. Actualment viu sola a Courchamp en una casa situada en un terreny que era un hort del seu pare.
- **Shirley(Teresa) Bergadà:** Va néixer a Courchamp, el poble on es van mudar els seus pares, Antonio i Teresa, després de trobar feina estable. És germana de la Nuri, l'Alba, la Marie-Rose i l'Anel. Va estar treballant de traductora durant un temps gràcies a la fluïdesa amb els idiomes, ja que de petita havia après català, castellà i francès. Actualment viu a Sourduin, un poble a vint minuts de Courchamp, amb el seu marit Jean Claude.
- **Marie-Rose (Pierrette) Bergadà:** Va néixer a Courchamp, com la seves germanes grans Alba i Shirley. Un estiu, quan era jove, va estar vivint a Vilafranca amb l'Antonio Colomé i la Lluïsa Villar, els seus tiets. Allà hi va aprendre molt català i castellà i, fins i tot, va estar sortint un temps amb un noi vilafranquí. Actualment viu a Grandpuits, un poble a tres quarts d'hora de Courchamp, on vivien els seus pares, però també d'entorn rural i agrícola.
- **Anel Bergadà:** Va néixer a Courchamp, també fill de l'Antonio i la Teresa. Durant un estiu, va estar vivint amb la seva germana Marie-Rose a Vilafranca del Penedès amb els seus tiets Lluïsa i Antonio, a qui va ajudar a la feina del camp. Des de la mort dels seus pares s'ha distanciat de les seves germanes i gairebé no hi manté el contacte. De les persones mencionades al llarg del reportatge i a la llista de personatges vius és l'únic amb qui no he pogut parlar.
- **Lluïsa Villar Miravittles:** Va néixer a Vilafranca del Penedès i és la primera filla del matrimoni de la Maria Miravittles i el Secundino Villar.

Per tant, és la germana de la Teresa Lladó Miravittles, amb qui comparteix només la mare, i del Modest, el seu germà petit. Quan la seva germana Teresa va marxar a l'exili a França ella tenia només un any i no la va poder visitar fins anys després en un dels viatges a França amb la seva mare i el seu germà petit Modest. Actualment segueix vivint a Vilafranca del Penedès.

- **Isabelle Lacroix:** Va néixer a Courchamp. És una de les filles del Guy i la Nuri i, per tant, néta de l'Antonio Bergadà i la Teresa Lladó. Actualment resideix a la casa on van viure els seus avis Antonio i Teresa, tot i que està en venda i, per tant, en breus l'haurà d'abandonar.
- **Veronique Lacroix:** Va néixer a Courchamp. És una altra de les filles del Guy i la Nuri.
- **Sabine Lacroix:** Va néixer a Courchamp. També és filla del Guy i la Nuri. Està casada amb un brasiler. La seva cunyada està casada amb un nét de republicans espanyols que van exiliar-se a Algèria i, anys després, van anar a viure a França. Actualment viu a Marsella amb la seva parella i els seus dos fills.
- **Margarita Cortázar:** És la viuda del Modest Villar, germà petit de la Lluïsa i la Teresa. No apareix directament al reportatge, però sí que ha servit com a font d'informació, sobretot pel què fa a com l'Antonio, marit de la seva cunyada Teresa, va aconseguir cobrar la pensió com a soldat republicà i va descobrir la documentació sobre ell que hi havia arxivada a l'Archivo General de la Guerra Civil Española del Centro Documental de la Memoria Histórica a Salamanca.
- **Maria Carme Gondolbeu Bergadà:** Va néixer a la Selva del Camp. Filla de la Maria Bergadà, la germana gran de l'Antonio Bergadà. Tot i no aparèixer directament mencionada al reportatge, és qui m'ha facilitat informació sobre l'exili de la seva mare durant un temps a França i la repressió que va viure la seva família durant els primers anys de franquisme.

Presonatges morts

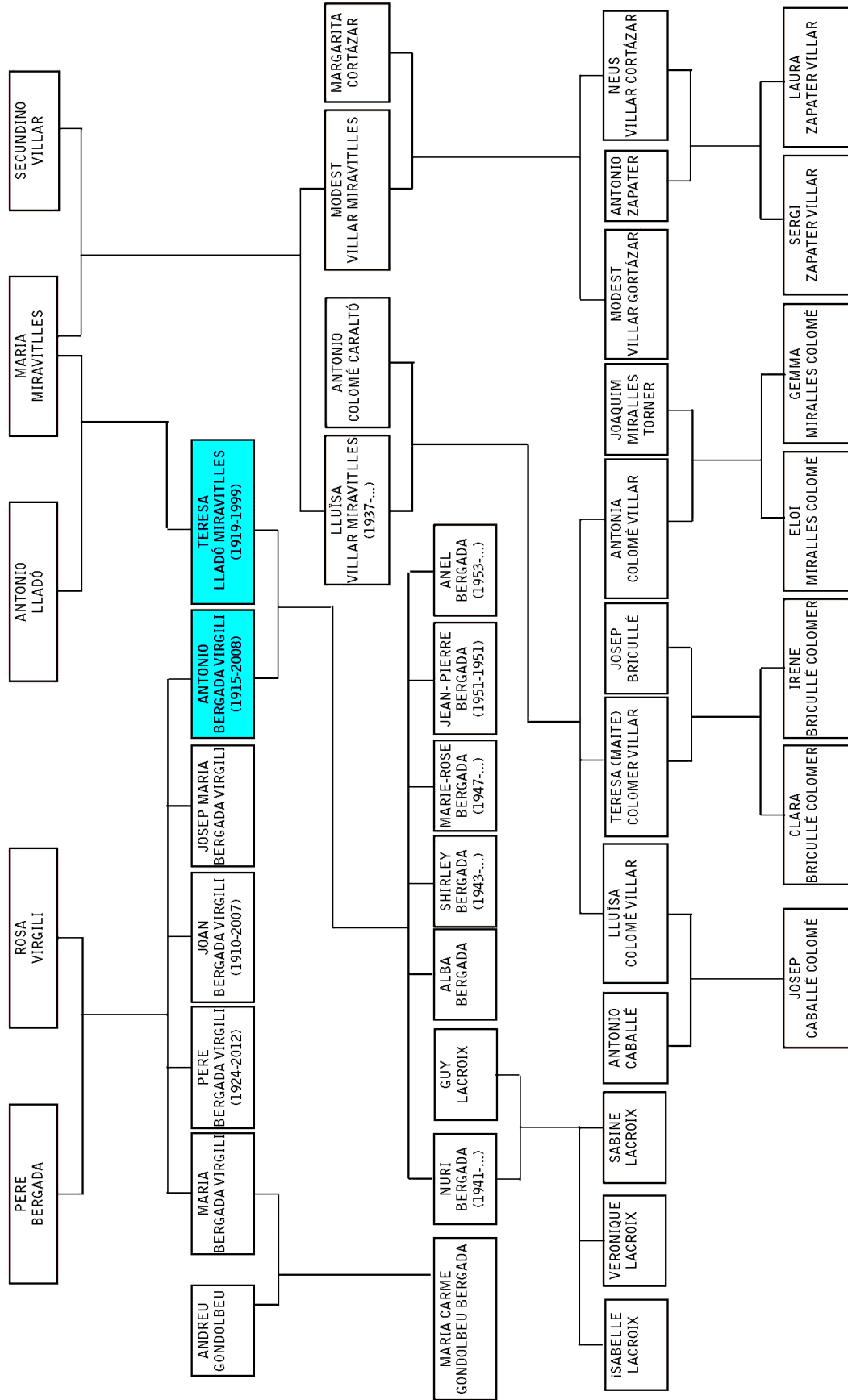
- **Antonio Bergadà Virgili:** Va néixer a la Selva del Camp. Va accedir a l'Acadèmia Militar de la República i en va sortir amb el títol de capità. Va

lluitar al bàndol republicà durant la Guerra Civil Espanyola a la 124a Brigada de la 27 Divisió al Front d'Aragó, on va caure ferit i va ser traslladat a la Clínica Militar núm. 10 de Vilafranca del Penedès. Allà va conèixer la Teresa Lladó, amb qui es casaria dos anys després, just abans de fugir a l'exili a França. Allà, després d'estar retinguts als camps de concentració, van muntar-hi una família. Va morir el 22 d'agost de 2008.

- **Teresa Lladó Miravittles:** Va néixer a Manresa, filla de Maria Miravittles i Antonio Lladó. Quan era jove, el seu pare es va suïcidar i, per evitar que malparlessin d'elles, ella i la seva mare van haver de marxar amb la seva mare a Vilafranca del Penedès. Allà, la Maria va casar-se amb el seu segon marit, Secundino, amb qui la Teresa hi tenia molt mala relació. A mitja Guerra Civil va conèixer l'Antonio, soldat ferit de l'Exèrcit de la República. Tot just abans que acabés la guerra, es van casar per poder marxar a l'exili junts. Al sud de França, la Teresa va estar retinguda a un camp de concentració i, al sortir, va haver de viatjar sola per poder-se reagrupar amb el seu marit. Va viure a Provins i, seguidament a Courchamp, on va morir el 30 d'octubre de 1999.
- **Maria Miravittles:** Procedent de Manresa. Va tenir la seva primera filla Teresa Lladó Miravittles amb Antonio Lladó, que es va suïcidar un temps després. Per evitar les males llengües es va mudar a Vilafranca del Penedès, on coneixeria Secundino Villar, el seu segon marit. Durant la dictadura franquista va poder visitar la seva filla Teresa a França, on s'havia exiliat amb el seu marit Antonio. Un germà seu, de qui actualment ningú en recorda el nom, va ser qui, des de França, va posar en contacte la Teresa Lladó amb l'Antonio Bergadà, que havien estat separats en camps de concentració diferents. Va morir uns anys abans que caigués la dictadura franquista.
- **Maria Bergadà Virgili:** Va néixer a la Selva del Camp. És la germana gran de l'Antonio. Quan estava a punt d'acabar la Guerra Civil, va fugir amb la seva mare Rosa i el seu germà petit Pere a la Bretanya, al nord de França. Allà hi perd la seva filla petita, gairebé recent nascuda. Més endavant va tenir més fills, una de les quals és la Maria del Carme.

- **Josep Maria Bergadà Virgili:** Va néixer a la Selva del Camp. És un dels germans grans de l'Antonio. Durant la Guerra Civil va estar un temps tancat a un camp de concentració a Pamplona.
- **Joan Bergadà Virgili:** Va néixer a la Selva del Camp. El germà més gran de l'Antonio. Va estar reclòs a la Presó de Pilats durant tres anys. Després en va sortir amb un desterrament a les Borges del Camp, on va seguir vivint la resta de la seva vida i, fins i tot, va ser-ne la persona més gran durant sis anys. Va morir el 2007.
- **Pere Bergadà Virgili:** Va néixer a la Selva del Camp. És el més petit de la família Bergadà Virgili. En acabar la Guerra Civil va marxar amb la seva germana gran i la seva mare a l'exili a la Bretanya. En tornar, va ser especialment perseguit per la policia franquista, que es pensava que sabia l'ubicació del seu germà Antonio, que estava a l'exili. Va morir el 2012.
- **Modest Villar Miravitlles:** Va néixer a Vilafranca del Penedès. És el segon dels fills de la Maria amb el Secundino, el seu segon marit. Va morir el 1999.
- **Alba Bergadà:** Va néixer a Courchamp. És la segona filla del matrimoni de l'Antonio Bergadà i la Teresa Lladó.
- **Antonio Colomé Caraltó:** És el marit de la Lluïsa Villar, la germana petita de la Teresa i filla de la Maria i el Secundino. Durant un estiu dels últims anys de la dictadura franquista, va acollir a casa seva l'Anel i la Marie-Rose, els dos fills més joves de la Teresa i l'Antonio, que l'ajudaven a la feina i, de pas, practicaven el català i el castellà.
- **GuyLacroix:** És el marit de la Nuri, la filla gran de l'Antonio i la Teresa. Va morir un any abans que l'Antonio, el 29 de setembre de 2007.

ARBRE GENEALÒGIC

RESUM CRONOLÒGIC DEL REPORTATGE

Dictadura de Primo de Rivera	<ul style="list-style-type: none"> –1915/12/22: Naixement d'Antonio Bergadà i Virgili –1919/03/17: Naixement de Teresa Lladó i Miravittles
Segona República	<ul style="list-style-type: none"> –1932: Ingress a l'Acadèmia Militar i Servei a Àfrica
Guerra Civil	<ul style="list-style-type: none"> –1937/04: Naixement de Lluïsa Villar Miravittles –1937/08: Ingress a la 124a Brigada de la 17a Divisió Mixta 1937: Arribada d'Antonio Bergadà a la Clínica Militar Núm. 10 –1938/12/01: Nomenament d'Antonio com a Comissari –1939/01/13: Casament d'Antonio Bergadà i Teresa Lladó 1939/01/15: Caiguda de Tarragona en mans dels franquistes 1939/01/21: Caiguda de Vilafranca del Penedès en mans dels franquistes 1939/01/25: Caiguda de Barcelona en mans dels franquistes
Dictadura del General Francisco Franco	<ul style="list-style-type: none"> –1939/04/28: Ingress de Joan Bergadà i Virgili a la presó de Reus –1939/08/10: Trasllat de Joan Bergadà i Virgili a la presó de Pilats a Tarragona 1939/08/12: Consell de Guerra a Joan Bergadà i Virgili amb condemna de 20 anys de presó
Segona Guerra Mundial	<ul style="list-style-type: none"> –1939/09: Imposició als refugiats d'ingressar a una Companyia de Treballadors Estrangers –1940/05: Retrobada d'Antonio i Teresa a Provins –1940/06: Caiguda de França a la Segona Guerra Mundial –1941/03/19: Naixement de Nuri Bergadà –1942/01/25: Llibertat condicional amb desterrament per Joan Bergadà i Virgili –1942/10/15: Naixement d'Alba Bergadà –1943/11/08: Naixement de Shirley Bergadà
Dictadura del General Francisco Franco	<ul style="list-style-type: none"> –1945/09/07: S'alça el desterrament a Joan Bergadà i Virgili –1947/012/03: Naixement de Marie-Rose Bergadà –1950/11/30: Creació de l'arxiu sobre Antonio Bergadà al Tribunal per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme –1951/02/20: Consell de Guerra a Madrid sobre Antonio Bergadà –1951/11/07: Naixement i mort de Jean-Pierre Bergadà –1953/02/18: Naixement Anel Bergadà –1960: Casament de Lluïsa Villar Miravittles i Antonio Colomé
Democràcia	<ul style="list-style-type: none"> –1984/10/22: Llei que autoritza als soldats republicans a cobrar la pensió –1999/10/30: Mort de Teresa Lladó Miravittles –2007/09/26: Mort de Guy Lacroix –2008/08/22: Mort d'Antonio Bergadà i Virgili

Antonio Bergadà Virgili tenia només 22 anys quan va decidir casar-se amb la Teresa Lladó i marxar a l'exili amb ella. Tot plegat va ser una decisió precipitada que els va condicionar la resta de la seva vida. Dos dies després del seu casament les tropes franquistes entraven a Tarragona mentre ells pujaven a una ambulància en direcció Perpinyà. Ni s'imaginaven que mai més tornarien a viure a Catalunya. El 1999 va morir la Teresa i el 2008, l'Antonio. Tots dos a Courchamp, a més de 1000 quilòmetres de les seves cases natal.

Avui, la família de l'Antonio de Botarell (Baix Camp) i la de la Teresa, de Vilafranca, encara visiten les seves filles que, amb més de 70 anys, encara viuen a la zona on van emigrar els seus pares, a prop de Provins. Encara en 2017, la família Bergadà segueix guardant molts detalls de l'exili dels seus avantpassats. Tots ells apareixen al reportatge i intenten desgranar una vida personal que, al cap i a la fi, explica les experiències de tota una generació que es va veure afectada per la repressió franquista.

A CATALUNYA

El 1997 la Guerra Civil ja havia portat a molts joves a lluitar al front, tant a favor del bàndol franquista com del republicà. Un d'aquests últims és l'Antonio, de 22 anys, recent graduat a l'Acadèmia Militar de la República. En un dels enfrontaments en batalla acaba ferit de metralla i, ràpidament, és traslladat a la Clínica Militar núm. 10. Aquí comença la seva història.

Un militar més a la vila

És l'última setmana d'agost del 2002 i, per tant, també Festa Major de Vilafranca. Com cada any, la família de França visita la vila per aquestes dates i, en acabar la Festa Major, passen uns dies amb la família que viu a Botarell, al petit poble al costat d'on ell va néixer, a la Selva del Camp. Com mana la tradició dels últims anys, i des que té la casa nova, s'han reunit a casa la Maite, una de les filles de la Lluïsa, la seva cunyada. Ja fa tres anys que la seva dona Teresa va morir, però l'Antonio segueix visitant la família de Vilafranca cada any, acompanyat sempre d'alguns dels seus fills.

Si mira per la finestra de la casa, l'Antonio encara pot veure l'edifici en el que va arribar el primer dia a Vilafranca. I, de fet, és un dels primers edificis que es veu en arribar a Vilafranca per la N-340. Una cúpula de colors verds i grocs, encapçalada per una llanterna, s'alça sobre l'enorme edifici de la Residència de la Mare Ràfols. En obrir la reixa d'entrada, dues llargues fileres de plataners, encara avui sembla que l'hagin d'acompanyar fins a la porta, situada a la part inferior de l'enorme façana taronja.

L'edifici es va construir durant la Segona República, quan els sectors més catòlics de la població van voler fer honor a Maria Ràfols Bruna, més coneguda com Mare Ràfols. La religiosa, nascuda a Vilafranca i cofundadora de la Congregació de les Germanes de la Caritat de Santa Anna, es va convertir en un símbol per aquelles persones que havien perdut la zona de confort religiosa amb el nou règim. Això va durar poc. Tot just després d'acabar les obres, un

grup de milicians, alguns d'ells ex-treballadors de les obres, van expropiar l'edifici impedit que comencés l'activitat i el van posar al servei del bé comú.

Mentre la mira per la finestra recorda que, envoltada de vinyes i a les afores de Vilafranca, l'edifici de la Mare Ràfols és, avui, una residència per a 81 persones grans a qui les Germanes de la Caritat cuiden diàriament. Aquest mateix any, en fa seixanta-cinc que al mateix edifici s'hi inaugurava oficialment la Clínica Militar Número 10, altrament anomenada Hospital de Sang.

On ara hi viuen, àmpliament i còmode poc més de vuitanta persones, el 1937 hi cabien 560 llits ocupats per ferits de la Guerra Civil i atesos per 112 persones, entre metges, infermeres, farmacèutics, personal de cuina, etc. Cada cop eren més els que necessitaven ser atesos per ferides de la guerra. Per això, l'abril de 1937, una inspecció de Sanitat de Guerra va visitar l'espai, expropiat a les Germanes de la Caritat, amb la intenció de posar-lo en marxa el més aviat possible.

És 15 de juny de 1937 i la Clínica Militar número 10 queda oficialment inaugurada. A partir d'aquest moment, l'arribada de persones ferides en ambulància passa a ser frenètica. Vilafranca es veu envaïda per l'arribada d'aquests vehicles i, si bé fins ara la Guerra Civil no s'ha deixat veure, l'entrada i sortida de ferits suposa un trasbals per la seva població.

Durant els primers mesos de vida de l'hospital, a finals de 1937, en una de les ambulàncies que arriben a la vila, hi viatja un jove de 22 anys, com tants altres, ferit de metralla a la cuixa dreta. És capità de l'exèrcit republicà. Membre de la 124a Brigada Mixta de la 27a Divisió i es diu Antonio Bergadà.

La metralla que ha rebut a la cuixa dreta durant l'ofensiva de Saragossa al Front d'Aragó l'ha obligat a abandonar el camp de batalla i ser traslladat, ràpidament, a un hospital militar. Poc s'imaginava, quan va començar a estudiar per ser militar, que viuria de primera pell una Guerra Civil. Poc s'imaginava com acabaria la seva història amb aquesta guerra.

El perfil de l'Antonio era ideal per la reforma de l'exèrcit que va fer el nou govern republicà de Manuel Azaña. Amb els objectius de democratitzar, intel·lectualitzar i deseminaritzar l'exèrcit, la reforma necessitava la presència

de joves civils que hi aportessin un toc progressista. De fet, el 40% de les places en els nous cossos d'oficials s'havien reservat per aspirants que vinguessin de la vida civil.

Just l'any que complia els divuit, el 1932, el Congrés dels Diputats aprovava la llei de reclutament i ascensos d'oficials, que li permetria accedir a l'Acadèmia Militar en igualtat de condicions amb qualsevol suboficial. D'això es tractaven les dues teories de la igualtat en les què es basava la nova reforma: igualtat de procedència i igualtat de suficiència, és a dir, demanar les mateixes proves i requisits per entrar a qualsevol persona.

Per promoure encara més la desmobilització dels militars de Primo de Rivera, es van endurir les condicions d'accés a l'Acadèmia. Hi havia limitacions d'edat que impedien l'accés a persones molt grans i s'havia de tenir un títol de batxillerat o estudis universitaris. D'aquesta manera, entrar era un desincentiu pels exmilitars, a qui els esperava un futur més pròsper fora de les acadèmies. A més, els ascensos per mèrits de guerra o "a dit" s'havien acabat.

Un cop va saber que tenia l'oportunitat d'entrar a l'Acadèmia Militar, l'Antonio va concentrar tots els seus esforços en poder passar les proves que li exigien. Es tancava a l'habitació de casa seva a la Selva del Camp i, amb una espelma lligada al cap amb una cinta es passava hores i hores davant dels fulls de paper on hi havia la clau d'entrada a l'Exèrcit Republicà.

Després d'accedir-hi i sortir-ne amb el títol de capità, sempre recordarà els sis mesos que va haver de complir de servei al nord d'Àfrica. Sobretot, la topada amb aquell homenet calb i baixet, dret damunt un cavall que, amb prepotència va deixar anar una puntada de peu sobre un servent de l'exèrcit. Tres anys després, el mateix militar arrogant protagonitzaria el cop d'estat que portaria a la Guerra Civil, que el duria exactament on era ara, a Vilafranca del Penedès.

Feia temps que dins de l'exèrcit hi havia veus discordants respecte la reforma militar d'Azaña i el govern de la República en general. El mateix Francisco Franco, de fet, havia estat director de l'Acadèmia General Militar (AGM), reinstaurada durant la dictadura de Primo de Rivera. Amb aquest model, tots els militars havien de passar per l'AGM i, posteriorment, especialitzar-se en

artilleria, cavalleria, intendència o l'arma que volguessin fer. Per tant, a Franco, com a director de l'AGM, evidentment no li agradava gens la proposta del govern d'eliminar-la i ho va plasmar al discurs que va fer el dia 16 de juliol de 1932 en què s'acomiadava com a director de l'Acadèmia:

“Cuando las reformas y nuevas orientaciones militares cierran este Centro, hemos de elevarnos y sobreponernos, acallando el íntimo dolor por la desaparición de nuestra obra, pensando en que se deshace la máquina, pero la obra queda. (...) ¡Disciplina! Que revistesu verdadero valor cuando el levantarse en la íntima rebeldía, o cuando la arbitrariedad o el error van unidos a la acción del manso. Esta es la disciplina que os inculcamos; esta es la disciplina que practicamos,; éste es el ejemplo que os ofrecemos.

Les paraules del futur colpista van ressonar dins les ments d'alguns dels militars que, quatre anys després li donarien suport al cop d'estat. El resultat de les eleccions generals del febrer de 1936 va ser la gota que va fer vessar el got. Les revoltes de l'octubre de 1934 per l'ascens d'un govern de dretes havien acabat amb fortes destrosses a la majoria de poblacions catalanes. La forta repressió policial va acabar amb 74 morts i més de 200 ferits, a part de totes les persones empresonades. Com a reacció, en aquelles eleccions generals de febrer, la població va votar les forces d'esquerreres del Front Popular. El bàndol conservador de l'exèrcit no ho va poder suportar i va idear el cop d'estat del juliol de 1936.

Ja entrada la guerra, el maig de 1937, l'Antonio tot just acabava de sortir de la nova acadèmia republicana sota la titulació de capità. La seva posició dins l'exèrcit l'havia fet viatjar fins al front d'Aragó, a Saragossa, on hi lluitaria al llarg d'un any a la 124a Brigada de la 27a Divisió. Mentre la infermera de l'Hospital de Sang li cura la ferida de metralla a la cuixa dreta, l'Antonio no pot evitar recordar la topada amb els militars franquistes que l'ha deixat en aquell estat.

Després de quedar ferit en batalla, li feia tan mal la cama, que no podia enfrontar-se als dos militars franquistes que se l'estaven emportant cap al seu bàndol. De ben segur que si no hagués pogut escapar, ara estaria pres o, fins i tot, mort. En un moment de distracció, els va agafar la pistola, va disparar, i va

fugir com va poder. Mai sabrà si el tret que va llançar enrere va impedir que l'atrapessin o si, pel contrari, la bala va quedar perduda sense ferir a ningú més. Per sort, en arribar al bàndol republicà, el van poder traslladar a l'Hospital de Sang, on és ara, esperant que la infermera de torn, amb poca paciència i gens de delicadesa, li extregui les restes de metralla de la cuixa i li faci les cures pertinents. Ja li havien dit que a la Clínica Militar núm. 10 el tracte no era especialment amable.

Una nova ciutat

Tot i això, amb el temps, les cures tenen els seus fruits i, mica en mica, va sortint de l'antic convent. Les vinyes de les afores de Vilafranca dibuixen unes llargues línies completament paral·leles que s'estenen fins les muntanyes del litoral. Darrere, hi ha la costa. Entre les vinyes, Vilafranca sobresurt com una petita illa, on al mig hi destaca el campanar de Santa Maria, col·locat al punt més alt de la petita ciutat. De fons, es poden veure unes columnes altes i arrodonides que, els dies de més boira, es poden confondre amb els núvols. Són les muntanyes de Montserrat.

Aquella vila no és tan diferent de la Selva del Camp, al Baix Camp, on ell ha nascut i crescut. Evidentment, a Vilafranca hi viu més gent, sobretot des de l'augment de població que ha patit els últims deu anys. La Selva del Camp és força petit i, en canvi, Vilafranca estava entre les poblacions de rang mitjà de Catalunya, amb poc més de deu mil persones. Ara bé, la majoria dels seus habitants es dediquen al cultiu de la vinya i a l'agricultura en general, i això li recorda a les seves terres.

De tant en tant, l'Antonio surt de l'hospital coixejant i travessa les vinyes que separen l'hospital del centre de Vilafranca, acompanyat d'altres militars que, com ell, han anat apareixent a l'hospital després de durs enfrontaments al front. Com la resta de companys, l'Antonio també freqüenta la nova biblioteca col·locada a l'edifici de les antigues casernes. Estava situada al bell mig de la ciutat i, davant seu, s'estén l'enorme Rambla de Sant Francesc, encapçalada per una columna jònica de pedra, sobre de la qual un àngel vigila el centre de la vila. L'estàtua, dedicada al filòleg Milà i Fontanals, Es va alçar trenta anys

enrere i ja s'ha convertit en un símbol emblemàtic d'aquesta nova ciutat que està tot just descobrint.

Ràpidament va aprenent quins són els espais pels que es mou la gent de la seva classe social. El Casino és un d'ells. Al local, situat a la mateixa Rambla de Sant Francesc, hi acudeix la gent de les classes mitjanes, com ell, i molt sovint s'hi fan balls i festes. A l'Ateneu Obrer, de clares tendències anarquistes, no hi té res a fer i al Centre Agrícola, antiga seu dels grans propietaris ocupada pels anarquistes, tampoc.

Pel que va sabent i veient, els fets d'octubre de 1934 van ser especialment violents a l'Alt Penedès. Joves vinguts de fora havien cremat un convent de monges al bell mig de Vilafranca i havien perseguit a les persones que es sabia que eren creients. Ara, amb la guerra, la vila segueix vivint morta de por, sobretot quan passa l'anomenat Cotxe Fantasma, el cotxe amb metrallera incorporada que els membres de la CNT- FAI passegen a la recerca de qualsevol que creuen que pot anar "contra la revolució".

Per tant, no és estrany que, amb el cop d'estat, la població obrera anarquista s'alcés contra els grans propietaris de la zona i la majoria d'ells acabessin fugint i abandonant les seves empreses. Tota la vida, l'Antonio estarà convençut que la guerra es va perdre per culpa dels anarquistes i els comunistes que, segons ell, van trencar la unitat de la República.

En una d'aquestes tardes, al Casino hi coneix una jove que tot just acaba de complir els 19 anys. La Teresa Lladó viu amb la seva mare Maria, el seu padrastre Secundino, i els seus germans petits, el Modest i la Lluïsa. Aquesta última, de tan sols un any. Com ell, la Teresa també ha arribat nova a Vilafranca fa poc. Nascuda a Manresa, va haver d'abandonar la ciutat amb la seva mare pel suïcidi del seu pare. La solució més ràpida per evitar les males llengües va ser fugir juntes on ningú les conegués. Però la mala relació que tenia amb el seu padrastre de Vilafranca, Secundino, la fa fugir d'aquella casa tan bon punt en té la oportunitat. Conèixer l'Antonio ha estat perfecte per abandonar casa seva, evitar les discussions amb el Secundino i començar una vida nova.

Un cop l'Antonio s'ha recuperat, els dossegueixen visitant l'hospital. Aquest cop, des d'una altra perspectiva. A partir d'ara ell serà el comissari de la Clínica Militar núm. 10 i es quedarà a viure a Vilafranca amb la Teresa en una casa situada a l'anomenada Plaça dels Porcs. Ella serà la nova auxiliar d'infermeria de l'hospital. Tan sols fa uns mesos que es coneixen i ja han muntat una vida junts. La guerra accelera el temps i fa que tot es torni més volàtil, sobretot quan un d'ells és militar. A partir d'aquest moment, treballaran junts a l'Hospital de Sang de Vilafranca intentant curar aquells que passen pel mateix que ja havia viscut l'Antonio un any abans.

S'acosta la derrota

És 25 de juliol de 1938. L'exèrcit republicà ha atacat per sorpresa les forces franquistes que s'acostaven a València. Comença la Batalla de l'Ebre que, al llarg dels tres mesos que durarà, es cobrarà més de 60.000 vides entre els dos bàndols. A la Clínica Militar de Vilafranca comencen a arribar des del sud ambulàncies plenes de joves vestits amb l'uniforme republicà, i fins i tot algun de franquista, malferits.

La guerra comença a respirar-se amb més intensitat a la capital penedesenca. Si abans el trànsit d'ambulàncies a la vila ja era intens, amb l'arribada dels ferits de l'Ebre encara ho és més. Les ambulàncies envaeixen la ciutat i a mig camí de l'hospital es creuen amb els furgons que, en direcció contrària, van cap al cementiri. Allà, els treballadors de la clínica enterren els cossos sense cap delicadesa dins la fossa comuna on, acabada la guerra, hi haurà 208 persones, 84 sense identificar.

Fins llavors, la vida civil vilafranquina havia continuat amb certa normalitat. Les publicacions dels diaris seguien el seu ritme habitual i els infants anaven a l'escola com sempre. Però quan l'exèrcit franquista comença a entrar a Catalunya sense problemes, tot canvia. A mitjans de novembre de 1938 els republicans ja donen la batalla de l'Ebre per perduda. Arriben notícies de que el Cos d'Exèrcit Marroquí, comandat pel general Yagüe, ha vençut les forces republicanes a la Batalla de l'Ebre i enfila camí cap a les comarques de Tarragona. Les notícies sobre l'avenç del front franquista van arribant a la vila a la mateixa velocitat que els ferits.

Mentrestant, l'Antonio intenta calcular quant temps creu que trigaran els franquistes en arribar el Baix Camp, on hi viuen la seva mare Rosa, la seva germana gran Maria i el petit, el Pere. Els altres germans són al front lluitant amb el bàndol republicà: el Josep Maria i el Joan.

El ritme de la guerra s'intensifica i la feina de l'Antonio també. El 4 de desembre és nomenat comissari de Companyia de l'Exèrcit de Terra. Sota aquest càrrec, es converteix en l'encarregat de pagar les nòmines a tots els treballadors dels hospitals de la zona de Barcelona. La seva nova companyia de feina: una petita maleta de cuir marró, on hi guarda els diners en efectiu que recull a Barcelona per, després, repartir-los arreu dels hospitals.

Aquest mateix mes comença la batalla de Catalunya i la defensa que havia planificat el general republicà Vicente Rojo ja falla. L'anomenada línia L-3 que ha de protegir Barcelona pel sud, des de l'Anoia fins les costes del Garraf, és un dels punts febles d'aquesta defensa. Per tant, la zona del Penedès queda especialment vulnerable davant les tropes franquistes que, des de la derrota dels republicans a la batalla de l'Ebre un mes abans, avancen des del sud en direcció a Barcelona.

Tot i que a l'Antonio li han adjudicat una nova feina, pensar en futur estable a Catalunya comença a ser insostenible. Cada cop són més les famílies que veuen com s'acosten les tropes franquistes i decideixen marxar a l'exili. Des de l'Hospital de Sang de Vilafranca es pot veure la riuada de gent que camina a través de la N-340 en direcció cap al nord. S'hi observen famílies senceres carregades de maletes i bosses que, sense conèixer el seu destí exacte, fugen de la invasió imminent. El camí, amb sort, els durarà entre deu o quinze dies fins arribar a França, on encara no saben què els espera. De l'Alt Penedès, mil persones acabaran exiliades a França, tres-cents de les quals no hi tornaran mai més.

Les llargues files de gent caminant són un avís per tots aquells que resten immòbils davant les successives derrotes dels republicans. En el cas de l'Antonio i la Teresa, tot just entrant l'any prenen la decisió que els portarà a l'altra banda de la frontera. Fins aquell moment, l'Antonio considerava que fugir era abandonar el govern de la República pel qual havia lluitat durant tant

temps. Per la seva banda, la Teresa tampoc havia volgut marxar, deixant la seva mare i els seus germans petits a Vilafranca.

El gener, la derrota és més que evident i saben perfectament què els havia passat als oficials republicans a qui havien capturat a territori franquista. Si no volen que l'Antonio mori, han de fugir a França on, amb una mica de sort, podran contactar amb el tiet de la Teresa que, de casualitat, fa temps que viu allà. Així doncs, contra la voluntat dels dos però convençuts que és la millor opció, l'Antonio i la Teresa decideixen marxar a l'exili. Davant del futur incert, casar-se és una bona manera d'assegurar una relativa estabilitat i deixen oficialment establert que són parella. Això molt probablement els ajudi en cas que mai hagin de començar una nova vida a algun lloc.

La fugida

El divendres 13 de gener de 1939 visiten per última vegada la Selva del Camp. Amb les robes que porten i amb presses, l'Antonio i la Teresa es casen a la petita església del poble, tot just abans de fugir a l'exili. Ja ho tenen tot preparat. A la cerimònia no hi pot assistir ningú de la família de l'Antonio que, a banda dels dos germans que han marxat a la guerra, la resta ja fa temps que han fugit cap a la Bretanya, al nord de França. A l'església només hi ha alguns amics, dels pocs que queden pel poble que, ni han fugit, ni han hagut de marxar a lluitar al front.

Aquest dia quedarà immortalitzat al pensament de la Teresa que, durant tota la seva vida, recordarà que no va tenir cap celebració ni portar cap vestit especial el dia del seu casament, un esdeveniment que, per ella, era molt especial. L'únic record que en tindrà serà l'anell daurat que s'endurà amb ella a França. Qui sap si, sense una guerra empenyent-los cap al nord, l'Antonio i la Teresa haguessin pres la decisió de casar-se tan precipitadament.

I, com si ho haguessin tingut perfectament calculat, dos dies després del casament les tropes de Franco entren a Tarragona i deixen tot el Baix Camp sota el seu control. La caserna general de l'exèrcit de l'Ebre s'instal·larà a Vilafranca, però no per gaire temps. Per sort, l'Antonio i la Teresa ja són a Barcelona ultimant tots els detalls per fugir sense que els puguin identificar.

Després de cremar tota la documentació que els vincula amb la República, l'Antonio agafa la maleta de cuir i l'omple de totes les joies valuoses que dos dies abans havien agafat de la Selva del Camp i de Vilafranca, i de totes les nòmines que mai arribarà a pagar. De ben segur que aquests diners els ajudaran a sobreviure durant el temps de l'exili. Ell, vestit de civil i ella, d'infermera, amb un uniforme que han pogut arreplegar d'un dels hospitals. Així s'enfilen a una ambulància plena de persones en la mateixa situació rumb a França. Cap d'ells sap si serà de manera definitiva.

Durant el viatge, l'ambulància passa per carreteres transitades per files de persones que no han tingut la mateixa sort i que han de marxar a l'exili a peu. En total, mig milió de persones, per diferents vies, decideixen triar França com un lloc segur on esperar el retorn a Espanya. En general, són dones amb infants i gent gran, ja que els seus pares, marits i fills més grans encara estan al front lluitant per una guerra que es dóna per perduda. Alguns d'ells moriran pel camí, altres arribaran a França però tornaran al cap de poc, altres s'hi quedaran a viure per sempre.

En travessar els ponts i túnels del Pirineu, des de dins l'ambulància senten fortes explosions que els indiquen que són dels últims en travessar la frontera. L'exèrcit republicà intenta evitar que els franquistes puguin seguir tots aquells que han decidit abandonar el país. Després de la caiguda de Tarragona, en sis dies, el mateix Exèrcit Marroquí que ha vençut la Batalla de l'Ebre entra a Vilafranca per la N-340, el 21 de gener de 1939, després d'haver-la bombardejat devastadorament dos dies abans.

Vuitanta anys després, la N-340 segueix sent el camí més ràpid per arribar a Barcelona des de Tarragona, el mateix que van seguir els franquistes. En caure Vilafranca, aquí hi té lloc l'última defensa de Barcelona, a la serra d'Ordal. Aquest bloqueig no durarà més de dos dies, ja que els republicans, derrotats, cediran el pas als franquistes en direcció a Barcelona. Un casc republicà amb un forat de bala al front trobat a la serra d'Ordal és la millor metàfora d'un govern que veia com queia Barcelona el 26 de gener de 1939 i com fugien els seus partidaris caminant o com podien, com l'Antonio i la Teresa, camuflats dins d'una ambulància.

L'EXILI

La Guerra havia portat a mig milió de persones a marxar d'Espanya. Entre ells, l'Antonio i la Teresa arribaven a Perpinyà, expectants per saber el futur que els esperava al nou país. El llarg viatge de l'exili només havia fet que començar.

Perpinyà: el lloc de rebuda

Quan ja sembla que el camí no hagi d'acabar, l'ambulància en la que viatgen l'Antonio i la Teresa s'atura. Han arribat a Perpinyà. Allà, tan sols són uns més de tota la riuada d'exiliats que han anat arribant a França i que està gairebé a punt d'arribar al mig milió. Encara amb sort, ells han aconseguit travessar la frontera en ambulància, sense haver de caminar gaire més del que ha estat estrictament necessari. Altres han hagut de seguir un dur i llarg trajecte que, en alguns casos, ha sobrepassat la setmana. En ple hivern, famílies, especialment dones amb infants i persones grans se les han hagut d'empescar-se per arribar sanes i salves més enllà de la frontera. Amb l'avenç de les tropes franquistes, també s'apropen més les bombes que tiren des dels avions, amb les que intenten que el mínim de persones possibles arribin bé a França. Unes bombes que es creuen amb les dels republicans, que dinamiten ponts i carreteres per tal que ningú pugui barrar el pas als refugiats.

Pels inhòspits camins dels colls de muntanya vorejats d'esbarzers que, de manera clandestina, travessen la frontera, els excursionistes d'avui dia hi poden trobar alguna placa que, de tant en tant, assenyala que un dia, per allà, van passar-hi gairebé més de mig milió de persones. Algunes, amb menys sort, van quedar pel camí. Altres van aconseguir arribar als primers pobles que van trobar com Prats de Molló, el Pertús o Portbou.

Aquests són alguns dels pobles d'on ve la majoria de gent amb qui l'Antonio i la Teresa s'han trobat a Perpinyà. Als més esgotats els han anat atenent a hospitals i centres improvisats en aquestes mateixes poblacions. No tothom, però, és igual de solidari amb les persones refugiades. Des de l'inici de la Guerra Civil, els grups d'extrema dreta s'estaven fent cada cop més populars entre els francesos. Diversos mitjans de comunicació han anat estenent la idea

que els republicans eren, en general, comunistes i se'ls culpava d'haver provocat la Guerra Civil per ser massa radicals. Creix la por entre la població dels Pirineus Orientals, que veu que el nombre de refugiats dobla el dels habitants de la zona. Mentrestant, morts de fred, la majoria d'ells van apareixent als petits poblets fronterers, des d'on la policia els transporta a Perpinyà, on seran classificats i escorcollats.

Enmig de tot el caos que hi ha al poble, uns gendarmes francesos armats i vestits amb uniformes de color blau fosc intenten organitzar dues files: una pels homes i una altra per les dones i els infants. Aquí es separen els camins de l'Antonio i la Teresa. Entre crits d'"allez, allez" es col·loquen a les respectives cues. L'Antonio es queda amb la maleta plena de diners a l'espera de poder-se retrobar amb la Teresa al cap d'un temps. Cada un a la cua pertinent i avançant a velocitats diferents, finalment, s'acaben perdent de vista.

Un cop l'Antonio està arribant al final de la cua veu, de fons, uns trens que sembla ser que tenen els colors de la Unió Soviètica i alguna frase escrita en rus. No s'ho pot creure. Tenia constància que els països europeus no s'havien volgut posicionar al conflicte espanyol i s'havien declarat neutrals. Evidentment, Itàlia i Alemanya estaven a favor dels franquistes, a qui havien proveït d'armament i tecnologia militar punta. La URSS era l'únic país que s'havia posicionat a favor dels republicans. Pel que sembla, però, les ajudes soviètiques no han arribat mai i han quedat bloquejades a la frontera francesa. En part, aquells qui els estaven acollint i ajudant, havien col·laborat en la derrota. Sinó, qui sap què hagués passat.

Més crits d'"allez, allez" el posen alerta. Ha arribat al final de la fila i un altre gendarme, de la mateixa estètica blau marí, li demana que li ensenyi la maleta. El que sembla un simple registre s'acaba convertint en un saqueig. El gendarme obre la maleta de cuir de l'Antonio i amb menyspreu aboca tot el seu contingut en una bossa plena d'objectes diversos. Mentrestant, un altre l'escorcolla per darrere i li pren tots els objectes de valor que li troba, entre els quals hi ha el seu anell de casat i una pistola que s'havia amagat per si de cas. La Teresa, un cop al final de la seva fila, també es veu obligada a donar el seu anell als soldats francesos.

Ara sí, sense pertinences i clarament a la mercè dels militars francesos, tan l'Antonio com la Teresa comencen, a peu, el camí que els durà cap els llocs on esperaran a retrobar-se. Mentrestant, molt més al nord del país, a la Bretanya, la Rosa, mare de l'Antonio, la seva germana gran Maria amb la seva filla petita i el seu germà Pere, de 14 anys, esperen amb impaciència la fi definitiva de la guerra civil desitjant que els altres tres germans, l'Antonio, el Joan i el Josep Maria siguin a casa un cop decideixin tornar i l'Andreu, el marit de la Maria, que també era al front, estigués sa i estalvi.

Xarxes filferrades

Darrere de la resta d'exiliats, l'Antonio camina amb la seva maleta buida sota el braç, seguint un dels gendarmes algerians que els guien el pas. Sent com els seus companys comenten les semblances que té el seu guia amb els membres de l'Exèrcit Marroquí, contra el que molts d'ells van haver de lluitar. Era el mateix exèrcit que feia uns dies havia entrat a Vilafranca i, poc després, a Barcelona. Alguns d'ells també comenten que, molt probablement, es dirigeixin cap a les platges d'Argelèrs, on els espera les flotes de l'Exèrcit Republicà que els duran a algun lloc segur. "Allez, allez!", els recorda el gendarme. No saben quants quilòmetres han de recórrer a peu però, pel que sembla, els seus guies tenen molta pressa.

Efectivament, es dirigeixen a les platges del Rosselló, però no hi troben la rebuda que s'esperaven. Les platges enormes que en l'actualitat s'estenen per les costes del sud-est de França, estan totes cobertes de tendes i tanques que semblen completament improvisades i que donen la impressió que les persones que hi hagin de viure no puguin estar-hi durant gaires dies. La sorra en la que avui s'estiren el gran nombre de turistes que visiten Argelèrs a l'estiu, el 1939 sembla que ni existeixi. Les barraques de fusta envaeixen tot el que queda a la vista i deixen en evidència que el futur que els espera no és pas el de retornar a Espanya, sinó el d'intentar sobreviure. Almenys això és el que fan les persones que han arribat abans que ells als camps i que ara seuen en grups mentre parlen, discuteixen o, simplement, callen i observen com arriben més refugiats com ells.

La majoria d'aquests camps els han construït els republicans desertors que van abandonar el front abans que acabés la guerra i van fugir d'amagat. Ells havien construït les cabanyes on ara hi dormiran els seus companys que, mesos després, també arribaran a la recerca de refugi.

A part dels camps de civils, més ben adaptats, que s'han ubicat arreu de França per acollir les famílies amb infants i gent gran, el govern francès havia decidit provar el funcionament dels camps de concentració. El primer en construir-se va ser el d'Argelers, que també seria el més famós, i que estaria preparat per rebre 80.000 persones. N'hi havia d'haver de sobres per acollir els 60.000 refugiats espanyols que s'esperaven. Després de la derrota de Barcelona, però, Perpinyà s'ha anat omplint de republicans en busca d'ajuda. Estan a punt de superar els 500.000. Ningú esperava aquella arribada massiva, ni els més pessimistes dels francesos.

Així doncs, per tal de complementar el d'Argelers, es construeixen, en quatre dies (del 4 al 8 de febrer), camps com el de Sant Cebrià, també amb capacitat per 80.000 persones i, en vista del desbordament, l'11 de febrer comencen a arribar refugiats a Bacarès on s'alçarà el tercer camp més important. Els mateixos exiliats seran els que en construiran els fonaments per fer-hi cabre 80.000 persones més. En total, el sud de França acaba ubicant vint-i-quatre centres d'acollida de refugiats, entre camps de civils i camps de concentració. La majoria s'apleguen a les costes del Rosselló, però també n'hi ha alguns més a l'interior, a la vora de la població catalana de Llivia. Al cap del temps, aquesta enorme distribució dels camps arreu de França provocarà una descentralització de la documentació. Com a conseqüència, aquells qui vulguin buscar un familiar desaparegut en algun dels camps hauran de sol·licitar la documentació a cada un dels arxius municipals de les vint-i-quatre poblacions.

Tot i això, els números segueixen sense quadrar i tots els camps s'acaben veient obligats a acceptar més refugiats que els permesos. No cal saber moltes matemàtiques per veure que els camps estan extremadament massificats. Tots els camps tenen la mateixa estructura: estan dividits en divuit illots, cada un dels quals conté vint-i-cinc barraques preparades per acollir a setanta persones. Aquesta multiplicació tan simple dóna 31.500, ni la meitat de les

80.000 persones que volia acollir cada un d'ells, i encara més lluny de la quantitat de gent que finalment van acollir.

Per tant, les condicions en què viu l'Antonio al llarg d'aquests mesos són gairebé precàries. Per dormir utilitza un feix de palla que, col·locat amb traça, li acaba fent la funció de llit. Mig despullat, cada nit agafa una manta i se'n va a dormir a cobert, si és que a les quatre fustes mal posades de les barraques se'n pot dir cobert. Allà, envoltat de gairebé dues-centes persones col·locades com sardines, hi té l'únic espai de caliu.

Per la resta, té una cabana destinada a la cuina, una altra que fa d'infermeria i, fins i tot, zones on s'hi fan actes culturals. Hi ha dies que alguns organitzen obres de teatre en un escenari improvisat, també de fusta, al voltant del qual s'hi apleguen tots aquells que volen oblidar, per uns moments, què hi fan allà. També passa moltes estones jugant a dòmino, a cartes o a altres jocs de taula que els serveixen, a ell i els seus companys, per passar el temps.

Tot i els intents de passar-ho bé en aquell context contrasten amb els baixos ànims que mica en mica s'estenen entre els refugiats. Passats els dies, alguns d'ells s'acaben tornant bojós i decideixen fugir nedant fins a Mèxic, on llegeixen que les condicions en què hi viuen els refugiats no tenen punt de comparació amb les dels camps. Evidentment, cap dels que es va llençar al mar a la recerca d'aquest futur hi va arribar.

A més, la higiene dels camps també és pèssima. Els lavabos són quatre fustes verticals a la vista de tothom on, per fer-hi qualsevol de les necessitats, han d'arrambar-s'hi i esquivar tifes i orina de molts altres companys més. No és pas d'estranyar, doncs, que molts d'ells acabin contraient malalties com la tuberculosi, entre d'altres, per estar en contacte amb la femta i respirar, constantment, la sorra de la platja que s'aixecava del terra.

Enmig d'aquest ambient, l'Antonio es lleva cada matí, saluda al gendarme de torn a qui li toca fer guàrdia a la seva barraca i va a buscar el diari al quiosquer que passa cada dia amb la bicicleta. Fullejant les pàgines ràpid, vol arribar a l'apartat on hi apareixen totes les dones republicanes que busquen els seus marits. Ben gros hi posa: *2 milions de femmes sans hommes*. De moment, la

Teresa encara no surt a cap d'elles. De tant en tant intenta passejar a la vora de la xarxa filferrada que separa el seu illot amb el del costat, on hi ha vist alguna dona. Allà tampoc hi ha vist la Teresa.

Mentre que ell intenta passar el màxim de desapercbut, alguns companys ja han rebut càstigs dels gendarmes francesos. Per gana, molts refugiats es veuen obligats a robar pa o mantes que no els pertoquen. L'Antonio ha presenciado diverses baralles per menjar entre persones que, finalment, han acabat amb la intervenció dels francesos. Ell, de moment, l'única malifeta que ha comès ha estat robar una pistola a un gendarme mentre feia la becaina. La té amagada a la sorra de la costa, prou localitzable, per qualsevol cosa que pugui passar i suficientment amagada perquè ningú més la pugui trobar. De moment, cap dels gendarmes que es passegen dia i nit pel camp l'ha descobert.

Han passat les estacions als camps de la costa. El fred ha deixat de ser una nosa a les nits i la calor ha arribat a unes platges on en algun altre moment de la història hi hauria hagut gent estirada prenent el sol a la platja. Durant aquest temps, alguns dels seus companys del camp han estat repatriats i han tornat a França. Segons s'han anat informant pels diaris, tots els interns del camp d'Argelèrs que quedaven han estat traslladats a Espanya i entregats a les autoritats franquistes. Per sort, no és el seu cas. És el setembre de 1939 i, com cada matí, l'Antonio segueix la seva rutina de llevar-se, saludar el gendarme i anar a buscar el diari que, des de fa uns dies, informa de l'inici de la que s'anomenarà Segona Guerra Mundial. Avui, però, al costat del feix de diaris s'hi troba una sorpresa:

En cuanto a los refugiados que no sean repatriados... Franciadeseautilitzarlos y, en consecuencia, solicita para ello la colaboración y la buena fe de todos para que se constituyanequipos de trabajobajo el mando de españoles para suutilización en la industria, la construcción... Como resultado de la formación de esosequipos se darásolución al problema de la reunión de las familias.

El cartell destaca a la paret de fusta i cada cop més homes s'hi acosten, abandonant els diaris que tenen entre les mans. El govern francès estava

disposat a ajudar a fer els reagrupaments familiars a canvi de mà d'obra. Sí, ho han llegit bé. Aquell mateix moment es dirigeix cap el gendarme que té més a la vora i li demana, si us plau, què ha de fer per ser inclòs a un d'aquests equips de treball. Pocs dies després, l'Antonio recull la petita maleta de cuir, posant-hi les peces de roba abandonades que ha anat arreplegant al camp. Alguns gendarmes l'acompanyen al tren, on l'espera un grup de polonesos que farà el viatge amb ell. Es dirigiran cap al nord. El nom de la ciutat: Provins.

Catalunya sota el franquisme

Mentrestant, la Maria, la Rosa i el Pere tornen de l'exili a la Bretanya. La primera, germana gran de l'Antonio, ha perdut la seva filla petita, de només uns mesos, durant el viatge. Arriba a Catalunya sense la seva filla, però amb l'esperança de recuperar el seu marit, de qui no en sap res des que van partir cap a França.

Baixen amb tren, compartint vagó amb homes, dones i infants que, segons els comenten, vénen des d'uns camps de concentració que s'han construït de manera precipitada a les costes del Rosselló. Allà és on hi han entaforat els republicans que van trigar més a marxar. Ells, per sort, van prendre la decisió molt abans que Franco posés els peus a Tarragona i, per tant, van poder fugir més lluny, ben al nord de França. És allà on, farà uns dies, van saber que s'havia acabat la Guerra Civil. Assumint la derrota, la Rosa i els seus dos fills van agafar totes les maletes per retornar amb el cap cot cap a la Selva del Camp.

Després de recórrer altra vegada tot Catalunya, per fi arriben al que abans havia estat casa seva, a la Selva del Camp. Sí, havia estat, ja que només en queden quatre parets mig esfondrades, una porta esbotzada i totes les seves propietats o bé confiscades o bé destrossades i escampades pel voltant de la casa. Qui sap si els franquistes que els van regirar la casa buscaven alguna cosa en concret.

Entre tot aquell desgavell també hi ha el Josep Maria, un dels seus fills que havia marxat a la guerra i a qui no havien vist des de llavors. Els explica la seva experiència al front, però no menciona els dies que va passar al camp de

concentració de Pamplona del Cuartel de la Merced i, després, a la presó provincial de la mateixa ciutat. S'hi va estar poc temps, tot just uns tres mesos, del febrer al maig de 1939, així que prefereix no amoïnar la seva família, que encara pateix pels altres dos germans, el Joan i l'Antonio.

El primer, portava des del 28 d'abril ingressat a la presó de Reus. Aquell dia, els militars franquistes l'havien anat a buscar a casa seva, al carrer de l'Abadia número 7 de la Selva del Camp, i se l'havien endut cap a la presó sense donar-li cap mena d'explicació. Fins aquell moment ningú sabia què passava amb les persones que els franquistes s'enduien de les cases. Alguns deien que els torturaven, altres que els afusellaven... Ningú sabia què li passaria a ell.

De qui no en tenen cap notícia és de l'Antonio. Alguns veïns del poble, els que s'havien quedat durant els últims dies de guerra, els comenten que van poder viure el seu casament amb la Teresa, aquella noia de Vilafranca. Pocs dies després fugien a Barcelona, des d'on preveïen marxar a l'exili. L'Antonio i la Teresa haguessin pogut ser dos dels tants repatriats amb qui havien coincidit al tren de tornada a casa. Però no havia estat pas així. Amb el Joan tancat a la presó, la resta de família espera dies, setmanes, mesos... Però és l'agost de 1939 i encara no han rebut cap carta del seu fill Antonio que, al final, acaben donant per mort.

I com si no en tinguessin prou amb el seu patiment, de tant en tant alguns membres de l'exèrcit franquista truquen a la porta. Són els mateixos que van regirar casa seva mentre eren fora. I ara ja saben què buscaven: documentació que pogués incriminar a l'Antonio. De fet, havien posat a la presó el seu germà Joan precisament per això, per aconseguir que el seu germà s'entregués als franquistes. O això creuen, vaja. Els delictes tipificats per la legislació franquista no es caracteritzen, precisament, per ser gaire clars en els motius de la condemna.

En vista de que no apareix, fan aquest mateix xantatge amb el germà petit, el Pere. A les nits, quan truquen a casa, s'emporten al Pere, de només 16 anys emmanillat, i es dirigeixen a les muntanyes de davant de casa. Pels franquistes no serveixen per res les súpliques de la família, que no els paren de repetir que no en saben res, que és mort. Empenyent el Pere enmig del bosc, l'obliguen a

cridar el nom del seu germà: “Antoooooniooooo! Antoooooniooooo!”. Els militars creuen que és un dels maquis que s’amaguen a les muntanyes i viuen sota la protecció de les seves famílies. Malauradament, en el cas de l’Antonio no és pas així.

Entre murs

Poc després es celebra el Consell de Guerra per jutjar al Joan, el 12 d’agost de 1939, dos dies després de ser traslladat a la Presó de Pilats de Tarragona. Un judici, davant d’un Tribunal Militar, en el qual se’l jutjarà del crim de “rebel·lió”. Així, en general. Mai sabrà exactament si serà per la participació a l’Exèrcit Popular de la República o per desconèixer on havia fugit el seu germà petit Antonio.

Aquest dia, el Joan Bergadà Virgili queda condemnat a viure durant vint anys a la Presó de Pilats de Tarragona, d’on, en principi, n’haurà de sortir el 1959, a punt de complir els cinquanta anys. A mesura que el règim franquista va aprovant noves lleis per perseguir els antics republicans, les presons es van omplint cada vegada més ràpid d’homes com el Joan, que no saben ben bé de què se’ls acusa. Mica en mica, el règim augmenta el nombre de Consells de Guerra per excés d’expedients i, alhora, l’espai de les presons es fa cada cop més i més petit.

Dins la presó, el Joan calcula que, en un espai de 3,80 per 3 metres hi poden arribar a viure unes tretze o catorze persones. Sense cap mena de dubte, l’espai vital dels presos és el que fa més insostenible la convivència a les presons. A més, les condicions higièniques i mèdiques de les seves cel·les són dramàtiques. Sobretot després de l’ordre ministerial del 18 d’abril de 1940:

Queda subsistente la prohibición de enviar reclusos a los hospitales y tan sólo en casos de intervención quirúrgica urgentísima, tales como apendicitis aguda antes de las 12 horas, hernia estrangulada, la parotomía, trepanación craneana y traqueotomía y siempre que en la prisión no hay medios para practicar tales intervenciones, queda autorizado el director o jefe de prisión para que ordene el traslado del enfermo correspondiente al hospital.

Les causes de la mort dels seus companys de presó poden anar des de l'asfíxia per ser masses presos en una mateixa cel·la, a la tuberculosi, una pneumònia, la grip... Les úniques persones que el Joan veu enviar a la infermeria són aquelles que estan a punt de morir i que, al final, ho acaben fent. La situació, doncs, és insostenible tant pels presos, que veuen la presó com una condemna de mort, com pel règim franquista, a qui se li estan a punt de saturar tots els centres penitenciaris de l'estat.

Per evitar el col·lapse, els mateixos que, de manera aleatòria, havien condemnat a presó, ara es dediquen a repartir reduccions de condemna i llibertats condicionals a canvi de treballs forçats i desterraments. El Joan és un d'aquests afortunats. Dos anys després de la condemna, el setembre de 1941, se li redueix la condemna a dotze anys i un dia. Uns mesos després, el gener de 1942, surt en llibertat condicional i queda desterrat a les Borges del Camp, on es desplaça tota la seva família.

Durant els mesos en què ha estat a la presó, la seva família tampoc ha acabat de viure del tot tranquil·la. Mentre, de tant en tant, els policies franquistes s'enduien al Pere a buscar a l'Antonio pel bosc, alguna matinada també feien sortir tota la població a la plaça més gran de la Selva del Camp. Allà recitaven els noms de totes aquelles persones que els haurien d'acompanyar. A diferència del Pere, però, aquests no tornaven. Eren afusellats. Amb el Joan a la presó i l'Antonio desaparegut, la Maria i el Pere esperaven el nom de qui seria el pròxim condemnat de tots els germans. Per sort, al final, no els va tocar a cap d'ells.

Passats els anys, i en vistes que l'Antonio Bergadà no apareix ni per la Selva ni per les Borges del Camp, les autoritats franquistes decideixen aplicar-li la Llei de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme. És a dir, aquella llei que persegueix maçons i comunistes, els tradicionals enemics del franquisme. Han passat dotze anys des que l'Antonio va fugir a França, ja estem al 1951, però la maquinària repressiva franquista no s'atura i segueix a la recerca d'aquells a qui, fa anys, no va poder trobar.

Entre tota la documentació que els militars franquistes es van endur de tots els arxius locals hi van poder trobar una petita fitxa, a partir de la qual condemnaran a l'Antonio. De tota la informació que hi figura, hi destaca:

Filiación Política. P.C. desde 15-2-1929

És a dir, segons el règim franquista l'Antonio és afiliat al Partit Comunista des del 1929, quan ell tenia 13 anys. El podrien haver condemnat per militar al servei de la república, per republicà... Però ell no s'hagués imaginat mai que figuraria com a comunista, una de les ideologies que més detestava de totes les que van estar al seu bàndol.

A la mateixa fitxa hi figurava que havia format part de la 124a Brigada de la 27a Divisió de l'Exèrcit Popular de la República. Ara bé, ni rastre de la seva titulació militar ni dels anys que va passar a l'Acadèmia. Segons els franquistes, ell era, de professió, "labrador".

Així doncs, sense saber que havia format part de l'Exèrcit de la República, el Tribunal Especial per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme acusa a l'Antonio d'haver comès un delictes de rebel·lió el dia 26 d'agost de 1942, dia en què ell ja era ben lluny de Catalunya. El 30 de novembre de 1950 es celebra, evidentment sense l'Antonio, el judici. A falta de la persona a qui aplicar-li la sentència, la resolució del Consell de Guerra quedarà, per sempre, arxivada.

Entre els milers i milers de documents de l'Arxiu General de la Guerra Civil a Salamanca, la petita fitxa que incriminava l'Antonio i tots els escrits del Tribunal seguiran esperant. Ells esperaran que l'Antonio retorni durant la dictadura i se li pugui tornar a fer el judici, aquest cop amb sentència. Tot i això, amb més sort per l'Antonio, aquests papers en realitat esperaran a que, al cap de molts anys, alguna familiar decideixi investigar la vida del seu tiet avi i trobi, sorprenentment, que un dia va ser acusat de comunista. Com tots els papers que hi ha, encara avui dia, a Salamanca, mal organitzats i classificats, el futur que els espera és incert.

AL NORD DE FRANÇA

L'Antonio ha trobat una certa estabilitat. La nova feina a Provins molt possiblement l'ajudi a treure del camp de concentració a la Teresa. El que sembla el final d'un llarg i dur trajecte també és l'inici d'una nova vida, marcada per un sentiment de solitud, que 77 anys després, les seves filles seguiran patint.

Arribada a les CTEs, una nova casa

De cop, el tren s'atura. Es fa silenci dins el vagó on l'Antonio ha recorregut vuit-cents quaranta quilòmetres que, més o menys, s'han convertit en un dia de foscor i suor compartida amb els polonesos que l'han acompanyat en el viatge des del Rosselló fins a Provins. Un silenci expectant.

Des del lloc on han baixat poden veure com la via del tren serpenteja a través de les esplanades de camp, travessant els petits poblets de la zona. Ja s'està acabant l'estiu i els colors dels camps varien entre el taronja i el verd, tapant com pedaços l'extensa plana del departament francès del Sena i Marne. Al sud, separant alguns d'aquests camps, crida l'atenció una mata de bosc altíssima.

A la mà hi porta la petita maleta de cuir amb la que va arribar a territori francès. Aquest cop, l'utilitzarà per omplir-la amb alguna cosa més valuosa que els bitllets republicans, ja inservibles, que els gendarmes li van robar a Perpinyà. No queda rastre de tot el que hi portava a dins i que li havia d'assegurar estabilitat amb la Teresa. Per no quedar rastre, no en queda ni de la Teresa.

Un cop han acabat de baixar tots del tren, es posen a caminar vigilats per la policia francesa. S'adona que camina sobre unes sabates de dona que va poder arreplegar del camp on, ja no recorda com, va perdre-hi les seves. "Feia pena, molta pena", comentarà una de les seves filles anys després. En veure'l, una veïna decideix regalar-li unes botes del seu fill, mort en combat durant la Segona Guerra Mundial. Tot just fa unes setmanes que ha començat la guerra i ja s'ha cobrat morts entre els francesos.

Les condicions de vida a les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE) no es pot dir que siguin gaire millors que les del camp de concentració. La fugida dels francesos en edat treballadora cap als fronts de la Segona Guerra Mundial ha posat sobre la taula la necessitat d'aprofitar la mà d'obra barata que suposen els refugiats republicans. I més si és una mà d'obra que està disposada a acceptar qualsevol de les pèssimes condicions de treball que ofereixen les CTE. Així doncs, el 12 d'abril de 1939, mitjançant un Decret-Ilei, es fa obligatori:

Els estrangers que es beneficien del dret d'asil es veuen, d'ara en endavant, sotmesos a les obligacions que imposen als francesos les lleis sobre reclutament i sobre la organització de la nació en temps de guerra.

Després d'arribar, les autoritats militars que els han acompanyat fins a Provins en tren els entreguen directament al director d'Agricultura del Departament, que els assignarà l'empresa per la qual els toca treballar. Antonio Bergadà, a partir d'aquell moment, serà un treballador més de la CTE encarregada de la tala de boscos dels afores de Provins. No, treballador no. "Prestatari".

L'Antonio cobrarà 5 francs al dia, controlat les 24h pel patró i sense permís per sortir a passejar pel poble on ha anat a parar, Provins. Amb bons motius, set milicians prestataris a les hidroelèctriques de Gnioure, al Pirineu, s'havien negat a continuar les seves tasques i els havien retornat als camps d'on venien.

El nou tracte amb el patró li assegura una certa estabilitat durant, això segur, tres mesos. Fins qui sap quan. La seva nova casa, i les de la resta de companys, estan situades a la *VilleHaute*, el casc antic de Provins. Les altes torres de pedra gris acabades amb teulades còniques amaguen al seu interior la zona més perjudicada de la ciutat. Un passat, avui, oblidat per les pàgines de turisme franceses:

Situada al Sena i Marne, a uns 80 km al sud-est de París, la ciutat medieval fortificada de Provins ofereix patrimoni arquitectònic inusual. A l'edat mitjana, va ser la capital econòmica dels Comtes de Champagne i una de les ciutats més famoses de França. (...) Fidel a la seva herència històrica, la ciutat convida els visitants a un passeig marítim i animat des

subterrània medieval fins seus espectacles a l'aire lliure. En una escapada fàcil d'organitzar per al dia de París, Provins et transportarà a l'època dels senyors i cavallers.

“Aquí és on guardàvem les conserves”, explicarà anys després l'Antonio en una de les visites de la família a França. Entrar als soterranis de la *Ville Haute* de Provins val 4,50€. Anunciat a les webs de turisme a França, el casc antic de la ciutat forma part del Patrimoni Mundial de la UNESCO des de l'any 2001. La *Tour César*, visible a quilòmetres lluny, és una de les grans icones del turisme medieval del nord de França. Cada dia, alguns turistes la visiten mentre fantasiegen sobre com vivien els Comptes de la Champagne en aquell gran edifici. Ni imaginem qui eren i com subsistien els habitants de la *Ville Haute* setanta-cinc anys abans.

Juntament amb el nou habitatge, el Departament d'Agricultura francès també els assegura una primera visita mèdica i roba per substituir els parracs amb els que han arribat a Provins. El seu objectiu és que els prestataris donin una bona imatge davant dels patrons perquè els acceptin a les empreses i, amb temps i molta sort, convertir-se en treballadors amb les mateixes condicions que els francesos. Fins que no tinguin aquestes condicions no podran ser considerats treballadors i, com bé va dir el prefecte del Departament de l'Eure-et-Loir, Jean Moulin, tampoc es podran retrobar amb les seves famílies:

Fins i tot quan les instruccions ministerials siguin favorables a aquestes reagrupacions, no estic en situació d'atorgar a aquests estrangers l'autorització que sol·liciten, degut a que els seus emolvents no constitueixen una remuneració que els permeti assegurar la subsistència de la seva família (...) He decidit no examinar la seva demanda fins que els seus patrons no hagin pres els següents compromisos: contractar als refugiats mitjançant un contracte, durant un any com a mínim.

Tan bon punt arriba a Provins, l'Antonio escriu al tiet de la Teresa que viu a França. El que no es pot ni imaginar és que, amb la resposta, vindrà la millor notícia que podia haver rebut. Des del camp de concentració, la Teresa també havia escrit a aquest tiet seu, que és qui els posarà en contacte i els donarà les respectives adreces perquè, a partir d'aquest moment, planegin la retrobada.

Tot i això, els departaments francesos segueixen esperant una millora de les condicions de treball dels prestataris per començar els reagrupaments familiars. Fins que els refugiats espanyols no tinguin uns salaris dignes, el govern francès no permetrà la sortida de les dones dels camps de concentració. Qui els havia pres les pertinences, els havia separat i els havia donat una feina amb pèssimes condicions, justament per tot això ara els negava que poguessin retrobar-se per formar una família. Van passant els mesos a la *Ville Haute* i ja en fa vuit que l'Antonio viu entre aquelles roques sota la responsabilitat del patró. També en fa vuit que li demana constantment que li millori les condicions de feina per portar la Teresa a Provins.

Arriba el maig de 1940 i les tropes de Hitler ja ataquen el territori francès amb l'estratègia llampec que acabarà un mes després amb la firma d'un armistici que divideix França en dues parts. La zona de Provins queda sota domini nazi i l'Antonio dóna gràcies d'haver destruït tota la documentació en abandonar Espanya. Després de molta insistència, el patró ha accedit a fer un nou contracte de treball que l'equipari als treballadors francesos. Això i el document d'identitat definitiu el fan passar encara més desapercebut. Però, el més important és que ha anat acompanyat de l'arribada de la Teresa. Mitjançant un llarg viatge des del sud de França sense saber absolutament ni una paraula de francès i fent-se entendre només amb gestos, la Teresa arriba a Provins amb l'esperança de no haver de tornar-se a desplaçar mai més i, en cas que ho hagi de fer, que sigui altre cop a Vilafranca.

Estabilitat

Nou mesos després, el 19 de març de 1941, neix la Nuri, filla de la retrobada. El primer llegat republicà que l'Antoni i la Teresa deixen a França i la primera pedra amb la que comencen a construir la seva estabilitat al territori francès. Amb el nou contracte de l'Antonio i una filla, decideixen canviar d'habitatge. Canviaran els interiors de la *Ville Haute* per una casa a un poblet molt a prop de la ciutat: Courchamp.

Per arribar-hi des de Provins, només cal travessar nou quilòmetres de terres i camps totalment plans i, de tant en tant, entreveure alguna caseta aïllada. Amb prou feines uns dos-cents habitants, és un dels millors llocs on passar

desapercebut a França. Els carrers, pràcticament solitaris, estan envoltats de casetes d'una sola planta amb jardins enormes plegats de tot tipus de plantes, arbustos, horts, flors..., i aquestes teulades triangulars, del color de la pissarra, preparades pel fred de l'hivern que, en alguns casos, pot arribar als graus negatius. L'Antonio i la Teresa viuran en una d'aquestes casetes. Des de la tanca de fora s'hi pot veure el pati interior que l'Antoni convertirà en un jardí preciós ple de plantes aromàtiques i amb un petit cobert on deixar-hi la llenya per escalfar-se a l'hivern, que deixaria el pati blanc i irreconeixible.

Aquí hi neixen l'Alba (el 15 d'octubre de 1942), la Shirley (el 8 de novembre de 1943), la Marie-Rosa (el 3 de desembre de 1947), el petit Jean-Pierre (el 7 de novembre de 1951), que moriria pocs mesos després, i l'Anel (el 18 de febrer de 1953). Tots ells, sobretot les filles més grans, veuen passar per casa un home de cara allargada a qui li falta un braç que, de tant en tant, arriba amb algun sobre i se'n torna amb alguna altra carta. No saben que era ell qui havia posat en contacte els seus pares un cop a França. "És el germà de la vostra àvia Maria, de Vilafranca." Quan arriba, s'assenta amb l'Antonio i la Teresa i, els tres junts, aconsegueixen trobar les paraules justes per explicar a les seves famílies de la Selva del Camp i de Vilafranca com sobreviuen a l'exili. Sempre sota el nom del tiet de la Teresa i sense donar gaires detalls, no fos cas que els censors franquistes que revisen el correu lliguin caps.

Gràcies al correu saben que, per fi, després de tres anys a la presó de Tarragona, el Joan, germà de l'Antonio, ha sortit en llibertat condicional, el 25 de gener de 1942. Desterrat a les Borges del Camp, sí, però fora de la presó. Tres anys després, el 7 de setembre de 1945, tot i que se li alça el desterrament, decidirà seguir vivint allà fins el dia de la seva mort. Joan Bergadà arribarà a ser l'home més vell de les Borges del Camp i, com mana la tradició del poble, encendrà la tronada de la Festa Major del 2002 al 2007, any de la seva mort.

I mentre les notícies dels dos costats de la frontera sembla que milloren, els fills del matrimoni creixien en un ambient hostil. Han aconseguit passar desapercebuts als ulls dels nazis, però molts dels seus nous amics francesos no. Pels solitaris carrers de Courchamp, de tant en tant els nazis assassinaven

alguns dels francesos que s'havien posicionat a favor dels aliats durant la Segona Guerra Mundial. Eren sorpresos i assassinats allà mateix. A sang freda. A més, més d'una vegada, les mestres demanaven als infants parlar amb les seves famílies i els recomanaven que els deixessin de parlar català. “La mestra va venir a casa, i va dir als meus pares que no em parlessin català, que si em parlaven català no m'integraria bé, que no m'aniria bé l'escola”, diu la Nuri. “Ens deien que els espanyols es menjaven els nens”, s'esglaia la Marie-Rose.

El 2017 i amb uns seixanta anys encara es defensen amb el català. De fet, per Setmana Santa, part de la família de Vilafranca hem decidit visitar-les i ens hem pogut entendre, en general, a la perfecció. “El papa i la mama ens en van ensenyar.” La Nuri, la més gran, reconeix que només li surt quan es troba a cara a cara amb la família. “Quan parlem per telèfon ja no em surten les paraules en català. De tant en tant em passa, com un xoc. El metge diu que és per situacions traumàtiques. Suposo que per tristesa.” Sorprenentment, la Shirley, la que menys ha visitat Catalunya, és la que millor se'n surt. Van tenir sort que els seus pares van ignorar les recomanacions de les professores. Temps després, això seria un valor afegit pel seu currículum i, fins i tot, els oferirien a algunes d'elles fer de traductores.

Així que mentre les mestres es preocupen per la mala integració de les seves filles, l'Antonio camina cada dia divuit quilòmetres per anar a treballar, nou per trajecte. Això sense sumar els que fa quan ha d'anar a comprar. Al llarg del dia, la Teresa es queda sola a casa i molt sovint li toca aguantar els murmurs, en un idioma que amb prou feines comença a entendre, d'uns veïns que no estan acostumats a la immigració espanyola. Són els únics exiliats de la zona, la majoria estan a la zona de Marsella, i el creixement de la dreta durant l'arribada massiva de refugiats els deixa en una posició de clara vulnerabilitat. Si bé el perill de la repressió legal que hi ha a Espanya allà no existeix, la pressió social del veïnat és, també, molt dura.

Aquesta situació va generant, en l'Antonio i la Teresa, un sentiment de solitud que van encomanant a les seves filles. “La mama ho va passar molt malament, no volia marxar.” A punt de fer els setanta anys i ja nascuda a Courchamp, la

Marie-Rose encara comentarà: “Sí, estem bé aquí França, però no hi tenim família. Tota la família està a Catalunya.” Els membres de la família que els hem pogut visitar al llarg d'aquesta Setmana Santa això ens entristeix. Cap de nosaltres era tan conscient de la importància que, encara avui, la família Bergadà dóna a les seves arrels catalanes i, sobretot, a la família que hi tenen.

Per fi, a finals dels 50, la Maria visita la seva filla gran a França per primera vegada. Va acompanyada del Modest i la Lluïsa, els seus dos fills que estan a punt d'arribar als vint anys. Que grans. Que grans els seus dos germans petits, que la Teresa va deixar a Vilafranca quan amb prou feines tenien tres i un any. Gràcies a les visites que els fan de tant en tant a Courchamp els poden ensenyar la nova casa, el nou poble, els veïns... Sinó, la Teresa mai hagués pogut tornar a veure la seva mare, que morirà abans que el dictador.

Un cop les fills són grans, i malgrat les pors de l'Antonio i la Teresa, el 1960 l'Alba, la Nuri i la Shirley assisteixen al casament de la Lluïsa que, amb 22 anys, es casa amb l'Antonio. Antonio Colomé. És només dos anys més gran que la seva germana quan es va casar amb l'Antonio Bergadà. En tornar a França, les noies ensenyen als seus pares totes les fotos que han pogut fer al llarg de la cerimònia. En una d'elles es veu la Lluïsa amb vel i vestit blanc. Per darrere l'abraça el seu nou marit que, vestit amb americana, l'ajuda a tallar un pastís de quatre pisos. Les imatges del casament provoquen a la Teresa un sentiment agredolç. Recordant-li que ella mai va poder tenir una cerimònia semblant, mentre veu com n'està de bonica la seva germana petita.

Més endavant, la Marie-Rose i l'Anel passen un estiu a Catalunya treballant amb l'Antonio Colomé, marit de la Lluïsa. Després del viatge, l'Anel torna a França amb un català perfecte i un castellà molt millorat. Aquell estiu, la Marie-Rose hi coneix un tal Torres, jugador a l'equip de hockey de Vilafranca, amb qui hi surt durant un temps. No gaire. Les relacions a distància amb només correu postal per estar en contacte són molt complicades. Quan baixen a Catalunya també aprofiten per visitar les Borges del Camp, on viuen les seves cosines. Les van a buscar a l'escola per sorpresa i passen la tarda jugant juntes. La visita de les cosines de França sempre són motiu de festa.

De cop arriba una notícia: Franco ha mort. A l'Antonio i la Teresa, ja amb 60 i 56 anys, la idea de tornar a Catalunya els sobrevola el pensament. Els quatre fills, casats amb joves francesos, ja han tingut néts, que es senten totalment francesos. Si bé als primers els costa entendre la idea d'anar a Catalunya, pels néts se'ls fa encara més complicat. Finalment, la família Bergadà Lladó acaba decidint quedar-se per sempre a França. Allò que havia estat provisional i que amb el temps s'havia anat estabilitzant, de cop es torna definitiu.

Ara que Franco ja ha mort, les visites s'intensifiquen. I, el més important, l'Antonio i la Teresa trepitgen per primera vegada terres catalanes després de la fugida a l'exili amagats dins l'ambulància. Després de trenta-sis anys, poden tornar a seure a la Rambla de Sant Francesc de Vilafranca, a la terrassa del bar del Casino. A cada viatge hi porten piles de fotografies de tota la família: "Aquesta és la filla del Jean-Pierre." "Aquesta altra és la Veronique. Us recordeu de la Veronique?" A aquestes trobades al Casino hi van la Lluïsa, el Modest i totes les seves filles que, passats els anys, comencen a portar-hi criatures.

Qui ja no hi va és la Maria. La mare de la Teresa, la Lluïsa i el Modest havia mort uns anys abans que Franco. Les úniques vegades que s'havien tornat a veure amb la seva filla gran havien estat durant les visites que, ja gran, havia fet a França. El primer cop que arriba a Catalunya, la Teresa travessa les portes del cementiri de Vilafranca, altes i rovellades, i, guiada per la seva germana petita, es retroba amb la seva mare entre llàgrimes.

El dinar de diumenge: les seqüeles

Un cop l'any com a mínim, la Nuri i la Marie-Rose visiten la família, tant la vilafranquina com la que viu a Botarell, prop de la Selva del Camp, d'on guarden imants a la nevera i quadres clarament destinats als turistes que, en comprar-los, de ben segur que van confondre amb uns d'ells. Des de fa uns anys, la Shirley potser és la que hi va menys, però assegura que aquest estiu, sens falta, ho farà. L'Alba va morir, ja fa uns anys i l'Anel, des de la mort dels seus pares, s'ha distanciat de la família.

Aquest cop, hem estat la família de Vilafranca que hem decidit anar-hi. Mentre ells baixen cada any, nosaltres molt puntualment hem anat a França i per això, sempre que hi anem, els fa molta il·lusió. De fet, els únics cops que recordo haver-hi anat tenia set i deu anys. Fins avui, 8 d'abril de 2017, no hi havia tornat.

Ja fa divuit anys que la Teresa va morir, molt abans que l'Antonio. Un seguit de problemes circulatoris van acabar amb les dues cames amputades. Després d'aquestes operacions, ja no va tornar a Catalunya i, poc després, va morir. Això sí, va poder veure com el seu marit era reconegut com a soldat republicà i se li assignava la pensió que li pertocava com a tal.

LEY 37/1984, de 22 de octubre, de reconocimiento de derechos y servicios prestados a quienes durante la guerra civil formaron parte de las Fuerzas Armadas, Fuerzas de Orden Público y Cuerpo de Carabineros de la República.

Gràcies a l'ajuda del seu cunyat Modest, va aconseguir trobar la documentació que justificava tots els anys treballats al servei de l'Exèrcit de la República. Tota a Salamanca. En tractar-se d'un hospital militaritzat, la documentació referent a la Clínica Militar núm. 10 de Vilafranca havia estat requisada pels franquistes amb l'objectiu d'obtenir informació de tots aquells que havien de ser reprimits pel règim franquista.

Després d'un llarg procés, va aconseguir cobrar la pensió com a militar republicà durant els últims vint-i-quatre anys de la seva vida. La documentació trobada, però, començava l'agost de 1937, quan es va incorporar al front. Així que mai podria justificar haver estat el capità més jove de la República i cobraria una pensió molt inferior a la que li tocava. La indignació més gran, però, va arribar en llegir: *Afiliación política: Partido Comunista*. Alguna excusa havia de trobar el règim per incloure'l dins de la categoria de "rojo" i poder-lo fer jutjar pel Tribunal per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme. L'any 2008, amb l'edat de noranta-dos anys, va morir a França acompanyat dels seus fills i néts.

La Nuri encara arrossega la mort dels seus pares i, sobretot, la del seu marit, el Gui, que va morir de sobte un any abans que l'Antonio. "És per això que, de tant en tant, no em surten les paraules, sobretot en català" Amb setanta-sis anys, la Nuri viu sola en una caseta a Courchamp. Del mateix estil, amb una planta i un enorme jardí a davant, la casa s'alça en un terreny que havia estat l'hort del seu pare. Hi té un gronxador penjat d'un arbre per quan, els dies com avui, vénen els seus fills i néts a dinar.

Baixant pel seu carrer s'arriba a la casa on va viure de petita. A la porta metàl·lica que dóna al jardí, convertit en una selva caòtica, hi penja un cartell: "A vendre". A dins, els gossos de la seva filla Isabel encara hi aporten un toc de vida, fins el dia que algú compri la casa i l'hagin d'abandonar. Abans d'anar a visitar hi anem a fer un cop d'ull. Només acostar-nos-hi els gossos ens espanten amb un concert de lladrucs que ens fan fer unes quantes passes enrere. Una veïna treu el cap per la finestra de la casa de davant, estranyada que, en ple diumenge de Setmana Santa, alguns turistes estiguin visitant l'esquifit poblet de Courchamp. Demanem perdó amb la mà, per estalviar-nos explicar que, en realitat, no som uns desconeguts i que, de fet, som familiars dels propietaris.

La Isabelle és una de les que ha vingut a la barbacoa avui, on també hi ha les seves altres filles, Sabine i Veronique. Un dels nens d'uns deu anys que corre pel pati és fill de la Sabine. Moreno de pell, pregunta a la seva mare quin percentatge d'"espanyol" té. Li fa especial gràcia que els familiars de Catalunya dels que tant parla la seva àvia Nuri avui els haguem visitat. "Jo sóc 50% espanyola i 50% francesa. Tu, 50% brasiler, 25% francès i 25% espanyol", li diu la Sabine.

Casada amb un brasiler, el nostre accent li recorda a la del seu marit. "El català és molt bonic. S'assembla al portuguès de Brasil. Al de Brasil, eh! No al de Portugal. Allà sona més bèstia." De fet, ella ha pogut sentir de primera mà els matisos entre aquests dos idiomes. "La meva cunyada està casada amb un fill d'exiliats catalans. Mengual és un cognom català, oi?" Ells, però, van exiliar-se a Algèria, colònia francesa, on van anar a parar gran part dels militars

republicans. Qui sap què hagués passat si l'Antonio hagués escollit aquest altre camí. Potser la història aniria a parar al mateix lloc.

Com cada diumenge, la Nuri ja ha visitat el petit cementiri de Courchamp, a uns deu minuts de la casa. S'ha llevat d'hora, abans que arribessin les seves filles i nétes, i recorre els carrers del poblet, envoltats dels enormes prats verds, que la condueixen al minúscul cementiri de Courchamp. Ressegueix el petit laberint que fan les làpides entre elles i arriba a la del Gui, la de l'Antonio i la de la Teresa. Se les mira durant una estona i els envia un petó a cada una.

D'aquí poc la seva germana Shirley la passarà a buscar per anar, com cada diumenge, a dinar juntes les tres germanes Bergadà. Avui, però, les acompanyarem nosaltres, els de Vilafranca, i això fa que el dinar sigui encara més especial. De les tres, la Shirley és la tercera més gran, per darrere de la Nuri i l'Alba. Vesteix roba alegre i sempre té un somriure sota el seu nas aguilenc. Casa seva és a Sourduin, a tretze quilòmetres de Courchamp, i segueix exactament el mateix patró que la resta de casetes franceses. Abans d'anar a buscar la Nuri ens ensenya, cofoia, l'hort que té plantat al pati de darrere la casa i on, quan vingui el bon temps, hi creixeran tota mena d'hortalisses.

Avui porta un regal a la bossa per les seves germanes. "Les amandiers fleurissaient rouge", de Christian Signol. Llegir-lo va recordar-li totes les experiències que els seus pares, de tant en tant, deixaven anar en els moments més inesperats. Carregar amb aquestes històries no deu ser pas fàcil. Soledad Viñas, protagonista del llibre de Signol, va voler, i poder, fixar la seva història per sempre en un llibre, a diferència dels seus pares.

De fet, després de la mort del Gui i poc abans que morís el seu pare, el Consolat Espanyol a París es va posar en contacte amb les filles de l'Antonio per demanar-los que escrivissin un llibre sobre el seu pare, com la novel·la de Signol. Era l'únic exiliat republicà que quedava viu a la zona i no volien que totes les seves històries es perdessin. Havien fet tard. "Nosaltres no en sabem, d'escriure. Què haguéssim fet?" També volien que es fessin la doble nacionalitat. Els seus pares, per la seva seguretat, mai ho van voler, així que es

quedarien, únicament, amb la nacionalitat francesa. Poc després, l'Antonio moria emportant-se tots aquells records que no havia explicat a ningú.

Abans de sortir a buscar la Nuri, la Shirley ens fa les últimes indicacions per arribar a casa de la seva germana Marie-Rose. Mentre ella vagi a buscar la seva germana gran, nosaltres anirem tirant cap a Grandpuits, on la Marie-Rose ens està preparant un dinar sorpresa. Després dels tres quarts d'hora en cotxe, la Shirley i la Nuri arriben al poble, on ja fa una mitja horeta que les estem esperant. Calcada a les cases de les germanes, la façana de la casa de Grandpuits dóna directament a un enorme prat verd, a través del qual hi passa la via del tren. Ve del sud i va directe a París. Aquell tren serpenteja i passa per les mateixes vies per on, fa molts anys, va arribar-hi el seu pare.

La Marie-Rose segueix igual de guapa que aquell estiu en què va seduir aquell vilafranquí. Baixeta i amb el cabell llarg i blanc va amunt i avall de la casa, carregant plats i preparant la taula per dinar. Quan tingui un moment, sortirà a fora el pati a fumar i aprofitarà l'ocasió per ensenyar-nos l'enorme jardí que té al darrere de la casa. Sembla que el pati sigui la carta de presentació de cada una de les germanes.

També com cada diumenge torna a sortir "el tema" i més avui, que hem vingut nosaltres a preguntar per saber una mica més de la seva història. La Marie-Rose està convençuda que el llibre que els ha portat la Shirley és preciós. Tot i això, prefereix no llegir-lo. En vista de l'èxit, me l'ofereix a mi, tot i que és conscient del meu pèssim francès. Pot ser una bona excusa per aprendre'n. Igualment, segur que prefereix guardar-se'l de record, així que el rebutjo i confio en què, en una de les paradetes de París a la vora del Seine, n'hi haurà algun exemplar.

"Quan parlem del passat sempre agafo un cigarret i marxo a fumar", explica seria la Marie-Rose. No para de repetir: "la mama ho va passar molt malament." Després que la Shirley els digui com va plorar mentre llegia el llibre, cada cop té més clar que prefereix no començar la novel·la. Ella la història ja se la sap. Quan van a casa la Nuri, de fet, els records són encara més vius. La germana gran guarda a la seva habitació la petita maleta marró de pell amb la que va arribar el seu pare a Provins. Avui està plena de la documentació

imprescindible de la família com el llibre de família i el contracte del gas. Hi guarden l'estabilitat que els seus pares van anar a buscar a França i que, encara avui, de vegades els costa de trobar.

Al costat de la maleta hi tenen dues caixes farcides de totes les fotos que tant elles com els seus pares, s'han intercanviat amb la família catalana. Tota la història de la família en imatges. El casament de la Lluïsa, una de les primeres visites de la Lluïsa i la Maria a França, el naixement de fills, filles, néts, nétetes... Una història que han hagut de viure des de lluny, els primers anys per obligació i avui, ja, per resignació. En el pròxim viatge a Catalunya, recolliran algunes d'aquestes fotos i les intercanviaran amb la família. La Nuri, il·lusionada, m'ensenya una de les fotografies que els devia donar la meva àvia, en què apareixo amb tan sols unes setmanes de vida. Fins i tot, ja entrat el 1995, van haver de veure néixer la filla de la seva cosina a través d'una fotografia.

La Marie-Rose aprofita per donar un tomb pel pati mentre s'acaba el cigarret. A dins de la casa, segueix la conversa sobre el llibre de Signol i les fotografies que enviaven per correu. En una de les cantonades del pati hi té plantades algunes herbes aromàtiques que es va emportar del jardí que tenia el seu pare i que tan bé cuidava. N'hi ha una, amb una flor esquifida de color blanc que fa una olor especialment forta. N'arrenca una amb delicadesa i la porta fins a l'interior de la casa.

Sobre la llar de foc hi té dues fotografies, una de l'Antonio i una altra de la Teresa, una al costat de l'altra. Només les separa un petit gerro amb unes quantes flors que, pel que sembla, de tant en tant va renovant. Potser aquest és el millor detall que se'ls pot fer. Anar-los recordant, per no oblidar mai quina és la seva història que, al cap i a la fi, també és la de les seves filles i la de totes les famílies que ho han viscut. El record del franquisme encara és viu a algunes cases. No es tracta de res explícit, sinó de la solitud de Courchamp, la por a que torni a sortir "el tema" al llarg del dinar de diumenge o la identitat dels seus propis néts. Aquests petits detalls els recorden que mai seran ben bé franceses, però tampoc ben bé catalanes. Mentre fa espai al gerro per col·locar la nova flor, la Marie-Rose sospira: "pels papes."

5. FONTS

5.1. BIBLIOGRAFIA

- Aguilar Olivencia, M. (1985). *El ejército español durante la Segunda República*. Madrid: Econorte.
- Alted Vigil, A. (1996). Las consecuencias de la Guerra Civil española en los niños de la República: de la dispersión al exilio. *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V: Historia Contemporánea* (9), 207-228.
- Alted Vigil, A. (1997) El exilio republicano español de 1939 desde la perspectiva de las mujeres. *Revista de la historia de las mujeres* 223-238
- Andreu i Daufí, J., Campos i González, I., i Domingo Basora, J. (2002). El cas dels papers catalans a Salamanca: hem perdut els papers? *Biblioteconomia i Documentació* (9).
- Arnabat, R., Castillo, J., i Sancho, D. (2009). *La repressió del primer franquisme a l'Alt Penedès (1939-1948)*. Valls: Cossetània Edicions.
- Arnabat Mata, R. (2010). *Tots els noms. Víctimes de la Guerra Civil al Penedès (Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf)*. Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana, S.L.
- Berdugo Gómez de la Torre, I. (1981). Derecho represivo en España durante los períodos de la guerra y la posguerra (1936-1945). *Revista de la facultad de derecho de la Universidad Complutense de Madrid* , 97-128.
- Cabezas, A. (22 / gener / 2014). En sis dies cauen el Penedès i el Garraf. *El Punt Avui* .
- Carrión Sánchez, P. J. (2014). La deficiente política de comunicación de Alianza Popular en el referéndum de 1986. *Atlantismo y modernización de España* .
- Centelles, A. (2009). *Agustí Centelles. La maleta del fotògraf*. Barcelona: Edicions Península
- Corpas Aguirre, M. d. (2014). Alianza Popular y la contradictoria abstención activa en el referéndum de 1986. Consecuencias orgánicas. *Atlantismo y modernización de España*.
- Cruanyes, J. (2003). *Els papers de Salamanca*. Barcelona: Edicions 62.

- Díaz Esculies, D. (1992). *Entre filferrades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945)*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- González Armenteros, E. (2005-2017). L'hospital de sang de Vilafranca del Penedès durant la Guerra Civil (1937-1939). *Tots els Noms* .
- Grando, R. (2009). *¡Al campo! Espagne 1939. Exode, frontière, exil*. Perpignan: Mare Nostrum
- Institut d'Estudis Penedesencs. (2010). Les fosses de la Guerra Civil al Penedès. *Projecte Tots els Noms* .
- Manzano Cosano, D. (2012). OTAN, de entrada, no. La animadversión de la sociedad española a la alianza atlántica, 1981-1988. *Asociación Histórica Contemporánea. Actas Encuentro Jóvenes Investigadores* .
- Marquès Sureda, S. (2013). Les rutes de l'exili republicà del 1939. *Universitat de Girona* .
- Rafaneau-Boj, M.-C. (1995). *Los campos de concentración de los refugiados españoles en francia (1939-1945)*. Barcelona: Ediciones Omega S.A.
- Recasens Llord, J. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp*. Reus: Edicions Rosa de Reus.
- Sancho París, D. (2003). Vilafranca del Penedès durant el primer franquisme (1939-1945). *Premis de Llabor de Lletres, creació i recerca* , 81-104.
- Solé i Sabaté, J. M. (2003). *La repressió franquista a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62
- Tomás Guix, E., & Ferret i Julià, J. (2006). *Cal que sapigueu de nosaltres*. Vilafranca del Penedès: Ajuntament de Vilafranca del Penedès.
- Tusell, J., & Avilés, J. (2000). *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: Biblioteca Nueva, S.L.
- Udina Castell, L. M. (1994). *La Caserna de Vilafranca*. Vilafranca del Penedès: Penedès Edicions, S.L.

5.2. MATERIAL AUDIOVISUAL

- Arnabat Mata, R. (Director). (2006). Vilafranca 1900-1939. Des de principis del segle XX fins la Guerra Civil. *Història de Vilafranca: s. XVI al s. XX*. [Pel·lícula]. Vilafranca del Penedès.
- Vila i Escarré, E. (Director). Televisió de Catalunya (2017). La retirada republicana: de Barcelona a Argelès. *Trinxeres* [Programa de televisió]. Barcelona

5.3. WEBGRAFIA

- Universidad Pública de Navarra. Fondo Documental de la Memória Histórica en Navarra. *Recuperando Memoria*. Recuperat de: <http://memoria-oroimena.unavarra.es/es/ficha/8241/>
- Grupo Testamenta. Esquela de Pere Bergadà Virgili. *Rememori*. Recuperat de: http://www.rememori.com/491708:pere_bergada_virgili

ANNEX 1: DOCUMENTACIÓ HISTÒRICA

LLIBRE DE FAMÍLIA

EXTRAIT DE L'ACTE DE MARIAGE N° 155

Célébré à La Selva del Campo (Pue de Tarragona) Espagne
 Le 13 janvier 1939 à 18 heures

ÉPOUX

Nom : BERGADA
 Prénoms : Antonio

Né à La Selva del Campo (Espagne)
 le 22 décembre 1915
 de (1) BERGADA Pedro
 et de (1) VIRGILI Rosa

Les futurs conjoints ont déclaré (2)

ÉPOUSE

Nom : LLADO
 Prénoms : Teresa

Née à Maresa (Barcelone - Espagne)
 le 17 mars 1919
 de (1) LLADO Antonio
 et de (1) HIRAVITLLAS Maria

Acte transmis (3) le 25 février 1981
 à l'Officier Général de France Barcelone
 Délivré conforme (4) { au registre le 7 avril 1981
 à l'acte original le

nom et prénom du père et de la mère. Compléter ainsi la formule : « qu'il n'a pas été fait de contrat de mariage » ou « qu'un contrat de mariage a été reçu le (date) par (nom et résidence du futur conjoint) ».

PREMIER ENFANT

Extrait de l'acte de naissance n° 25
 Le Dix neuf mars 1941
 à Seize heures
 est né (1) Nuria, Rose BERGADA

du sexe Féminin à PROVINS (2)
Seine-et-Marne

Acte N° 25 dressé (3) le 20 Mars 1941
 à PROVINS (Seine-et-Marne)
 Délivré conforme (4) { au registre le 12 Mai 1981
 à l'acte original le

MENTIONS MARGINALES (5)

L'Officier de l'état civil,
[Signature]

DEUXIÈME ENFANT

Extrait de l'acte de naissance n° 6

Le quinze octobre mil neuf cent
quarante-deux à quatre heures huit

est né (e) Alba Ceresa Bergada

du sexe féminin à COURCHAMP (2)
(Jeune) et. Madame

Acte n° 6 dressé (3) le 15.10.1942
à COURCHAMP (Petit M)

Délivré conforme (4) } au registre le 3.6.1981
à l'acte original le _____

MENTIONS MARGINALES (5)

L'officier de l'état civil,
(Sceau)

TROISIÈME ENFANT

Extrait de l'acte de naissance n° 5

Le sept novembre mil neuf cent
quarante-trois à douze heures

est né (e) Girley Ceresa Bergada

du sexe féminin à COURCHAMP (2)
(Jeune) et. Madame

Acte n° 5 dressé (3) le 8.11.1943
à COURCHAMP (Petit M)

Délivré conforme (4) } au registre le 3.6.1981
à l'acte original le _____

MENTIONS MARGINALES (5)

L'officier de l'état civil,
(Sceau)

QUATRIÈME ENFANT

Extrait de l'acte de naissance n° 5

Le deux décembre mil neuf cent quarante-sept à sept heures et trentième

est né (1) Marie - Rose Pierrette Bergada

du sexe féminin à COURCHAMP (2)
(Jean et Marie)

Acte n° 6 dressé (3) le 3-12-1947
à COURCHAMP (Jet Mo)

Délivré conforme (4) { au registre le 3-6-1981
à l'acte original le _____

MENTIONS MARGINALES (5)

L'officier de l'état civil,
(Sceau)

ANT
n° 5
deux heures et trentième
Marie Bergada
COURCHAMP (2)
3-11-1943
et Mo
3-6-1981

CINQUIÈME ENFANT

Extrait de l'acte de naissance n° 3

Le cing novembre mil neuf cent cin-
quante-et-un à cing heures et trentième

est né (1) Jean - Pierre Bergada

du sexe masculin à COURCHAMP (2)
(Jean et Marie)

Acte n° 3 dressé (3) le 7-11-1951
à COURCHAMP (Jet Mo)

Délivré conforme (4) { au registre le 3-6-1981
à l'acte original le _____

MENTIONS MARGINALES (5)

L'officier de l'état civil,
(Sceau)

Ex
Le, du
cing
est né
du se
(J)
Acte
à
DÉ
M

SIXIÈME ENFANT

Extrait de l'acte de naissance n° 2

Le dix-huit février mil neuf cent cinquante-trois à huit heures trente

est né (1) Amel Pierre Bergada

du sexe masculin à COURCHAMP (2)
(Père et Mère)

Acte n° 2 dressé (3) le 18-2-1953

à COURCHAMP (Père et Mère)

Déjà enregistré (4) au registre le 3-6-81
à l'acte original le

MENTIONS MARGINALES (5)

L'officier de l'état civil,
(Sceau)

cent cin-
quante
heures trente
gada
CHAMP (2)
1951
1981
officier de l'état civil,
(Sceau)

CONDEMNÀ I CONSELL DE GUERRA DE JOAN BERGADÀ I VIRGILI

Documentació extreta de Recasens Llord, J. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp*. Reus: Edicions Rosa de Reus.

AHT. FCPT. Núm. exp. 1.860.
.....
Bergadà Virgili, Joan

Nom dels pares: Pere i Rosa.

Edat d'entrada a la presó: 29 anys.

Lloc de naixement: Riudoms (Baix Camp).

Lloc de residència: la Selva del Camp, carrer de l'Abadia, núm. 7.

Professió: pagès.

Estat civil: solter.

Instrucció escolar: sí.

Ingrés a la presó: 28-4-1939. Reus, procedent de la Selva del Camp.
10-8-1939. Portat a la de Tarragona.

Consell de guerra: 12-8-1939.

Condemna: vint anys de reclusió temporal.

Ratificació de la condemna: 5-3-1940.

Reducció de la condemna: 22-9-1941. Commutada la condemna a dotze anys i un dia. Surt en presó atenuada.

Llibertat condicional: 25-1-1942. Amb desterrament a les Borges del Camp.
7-9-1945. Se li alça el desterrament.

AHT. FCPT. Núm. exp. 1.860.

DOCUMENTACIÓ DE SALAMANCA

Aquesta documentació ha estat extreta de l'Archivo General de la Guerra Civil Española, integrat al Centro Documental de la Memoria Histórica, a Salamanca. Per aconseguir la documentació cal buscar el nom de la persona en qüestió a un dels dos buscadors que té habilitats el centre, un per persones represaliades i un altre per soldats republicans. En aquest cas, l'arxiu de l'Antonio es va trobar al buscador de persones represaliades, ja que el règim franquista no tenia constància que fos soldat, sinó que el tenia fitxat com a llaurador.

Cal tenir en compte que, un cop omplert el formulari, el centre triga un mes a enviar-te un pressupost del que costaran les fotocòpies, que primer, cal acceptar. Un mes després, t'envien el pressupost definitiu i dies després de pagar els diners requerits ja reps un paquet a l'adreça que has indicat amb les fotocòpies. Tot i això, hi ha recerques en les quals posant el nom al buscador ja apareix la data del Consell de Guerra, la condemna de què se l'acusava. En el cas de l'Antonio no va ser així.

El primer document és una fitxa amb les dades bàsiques de l'Antonio que, per cert, algunes són errònies. És el cas de la data de naixement, l'ofici i l'afiliació política, ja que no era comunista. Aquesta fitxa és la que es va enviar des de la Sección Político-Social del Centro de Documentación de la Guerra Civil cap al Tribunal de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme. La documentació adjuntada després d'aquesta fitxa és la que va generar el Tribunal per aplicar-li el Consell de Guerra.

sin documentación

SECRET

39

BERGADA VIRGILI, Antonio

Nacido el 23-11-1916

Reemplazo 37

desde-----

Profesión labrador

estado soltero

Fil. Sind. -----

desde-----

Fil. Pol. P.C.

desde 15-2-1929

D.P.27 División 124 Bda.

desde 1-8-37

Portuessa al XVII C 2 (1/2) 1º lote (Región Oriental)

P. 6-10-38

BERGADA VIRGILI,

S. Alb. Leg-10802

Carp-1089

SECRETARIA

21

TRIBUNAL ESPECIAL, PARA LA REPRESION DE LA MASONERIA Y EL COMUNISMO.

JUZGADO ESPECIAL N.º _____

N.º del archivo 15015-C

N.º del Juzgado 268

R.ºn _____

N.º del Tribunal 36320

N.º del Reg. de la Presidencia del Gobierno _____

Encartado: Antonio Bergada Virgili

Detención _____ de _____ de _____

Prisión incondicional _____ de _____ de _____

Prisión atenuada _____ de _____ de _____

Fecha de incoación _____ de _____ de _____

Paso a la Fiscalía n.º _____ el _____ de _____ de _____

y se devolvió en _____ de _____ de _____

Sentencia de 10 de 3 de V/ Pena _____

Propuesta _____

Resolución de presidencia _____

Paso a Ejecutorías en _____ de _____ de _____

PRESIDENCIA DEL GOBIERNO

DELEGACIÓN NACIONAL
DE
SERVICIOS DOCUMENTALES

Sección Político-Social

Núm. 2/05

mm
ENTRADA
27 OCT 1950
Excm^o. Sr. 13072

DELEGACION NACIONAL
DE
SERVICIOS DOCUMENTALES
REGISTRO GENERAL
SALIDA N.º 6059
FECHA 26 OCT. 1950

Con el fin de que por ese Tribunal pueda procederse a la depuración Comunista; adjunto remito a V.E. los datos aparecidos entre la documentación clasificada hasta la fecha en la Sección Político-Social de esta Delegación relativos a DON ANTONIO BERGADA VIRGILI. Dios guarde a V.E. muchos años. Salamanca 21 de Octubre de 1.950.

EL DELEGADO NACIONAL
DIRECTOR GENERAL

Barru

Excm^o. Sr. Presidente del Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo

M A D R I D

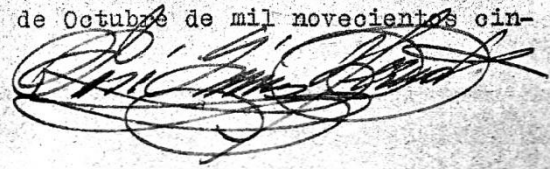
Carta de la Delegación Nacional de Servicios Documentales al Tribunal per la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme per tal que investiguin la fitxa de l'Antonio Bergadà.

dos
~~SECRET~~

DON JOSE GOMEZ HERNANDEZ Jefe accidental de la Sección **POLÍTICO - SOCIAL** de la Delegación Nacional de **SERVICIOS DOCUMENTALES** (antes "Recuperación de Documentos"), de cuyo Organismo es Delegado-Director General el Excmo. Sr. D. FRANCISCO JAVIER PLANAS DE TOVAR.

CERTIFICO: Que relativos a ANTONIO BERGADA VIRGILI obran en estos Archivos los antecedentes que siguen: Ficha que se transcribe literalmente: "BERGADA VIRGILI, Antonio.-Nacido el 23-11-1916.- Reemplazo 37.-Profesión: Labrador.-Estado: Soltero.-Fil. Pol. P. C., desde 15-2-1929.-D. P. 27 Division 124 Bda. desde 1-8-37.- Pertenece al XVIII C. Etº. (Etº. Este), Región Oriental".-----
(S. M. Leg. 10.802. Fol. 39. Carp. 1089)

Y para constancia, expido el presente en SALAMANCA, a los veintinueve días del mes de Octubre de mil novecientos cincuenta.

vº. Bº.
[Handwritten signature]

Resum dels continguts de la fitxa de l'Antonio Bergadà.

noto

PROVIDENCIA /// En Madrid, a trece de noviembre de mil
Juz. Sr. Pereda /// novecientos ochenta.

Diríjase a V. E. el Sr. Jefe del Registro
General de Penados y Rebeldes para que
remita a éste Juzgado los antecedentes
penales del encartado.

Lo mandó y firmó S.S. Doy fe.

[Handwritten signature]

DILIGENCIA : Seguidamente se cumple lo ordenado. Doy fe.

[Handwritten signature]

Carta de sol·licitud al cap del Registre General de Penats i Rebels dels
antecedents penals d'Antonio Bergadà

Tus

EXCMO. SR. GENERAL CÁNOVAS

Vocales:

- " " GONZÁLEZ OLIVEROS
- " " GENERAL SOLANS
- " " LÓPEZ ORTIZ

PROVIDENCIA

En Madrid a *veintinueve* de *octubre* de mil novecientos cincuenta

Por dada cuenta, el anterior expediente relativo a *Antonio Bergada Virgili*, regístrese en el libro correspondiente; pase al Juez Especial N.º *dos* para que practique información a los efectos de concretar la personalidad del encartado, recabe la ficha penal del mismo, y, de acreditarse que fué condenado por su actuación durante el Glorioso Movimiento Nacional en Consejo de Guerra, lo devuelva al Tribunal para su archivo, elevando las diligencias a sumario y continuando su tramitación en otro caso.

Lo mandó el Tribunal y firma el Excmo. Sr. Presidente de que yo, el Secretario, doy fe.

Excma. Cánovas

Juntas

DILIGENCIA.—Seguidamente se cumplió lo ordenado. Doy fe.

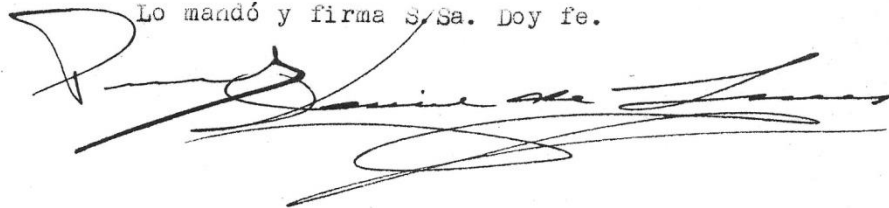
[Signature]

reis

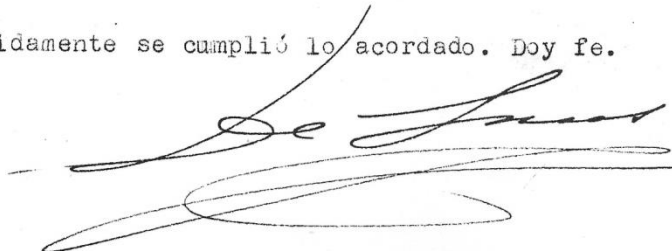
PROVIDENCIA) En Madrid, a veinte de febrero de mil
Juez Sr. Pereda) novecientos cincuenta y uno.

Estando acreditado en la presente información que el encartado perteneció al Partido Comunista y ha sido juzgado por Tribunal de Guerra, y de acuerdo con las instrucciones recibidas, elévese al Tribunal con atento oficio por si procede su archivo.

Lo mandó y firma S. Sa. Doy fe.

DILIGENCIA.- Seguidamente se cumplió lo acordado. Doy fe.

Providència en què el jutge Pereda declara que Antonio Bergadà va formar part del Partit Comunista, es comunica que ha estat jutjat per Tribunal de Guerra i s'eleva al Tribunal d'ofici.

PRESIDENCIA DEL GOBIERNO
TRIBUNAL ESPECIAL
PARA LA REPRISION DE LA MASONERIA
Y DEL COMUNISMO

JUZGADO NÚMERO 2

Núñez de Balboa, 91

me

Excmo. Sr.:

Adjunto tengo el honor de elevar
a V. E. el ~~sumario~~^{expedite} número *Aut. 266-50*
de este Juzgado
Instructor seguido contra *Autoreis*
Bergada Virgili y compuesto
de 6 folios útiles.

Dios guarde a V. E. muchos años.
Madrid *20* de *Febrero* de 19 *57*.

El Juez Instructor,

Excmo. Sr. Presidente del Tribunal. -MADRID

solu

DILIGENCIA. Para hacer constar que el día de hoy, se ha recibido en esta Secretaría General, procedente del Juzgado Especial n.º dos el anterior oficio al que se acompaña sumario n.º 36320-C instruido contra ANTONIO BERGADA VIRGILI Madrid a veinte de febrero de mil novecientos cincuenta y uno. Doy fe.

[Signature]

muell

Excmo. Sr. General Cánovas
Vocales:
General Solans
López Ortiz
Uzquiaino

PROVIDENCIA

En Madrid a diez de marzo de mil
novecientos cincuenta y uno.

Por dada cuenta, el anterior ex-
pediente seguido a ANTONIO BERGADA VIRGILI - - - - -
archivese en cumplimiento de lo dispuesto en el párrafo 2º de la
Orden de 21 de julio de 1.950.

Lo mando el Tribunal y firma el Excmo. Sr. Presidente de que yo, el
Secretario, doy fe.

Cánovas

Juan

DILIGENCIA: Seguidamente se cumplio lo ordenado. Doy fe.

Ran

PRESIDENCIA DEL GOBIERNO
TRIBUNAL ESPECIAL
PARA LA REPRESIÓN DE LA MASONERÍA
Y DEL COMUNISMO

SECRETARÍA

Núm.

Tengo el honor de remitir a V. S. adjunto sumario número 36320-C fallado por este Tribunal Especial contra ANTONIO BERGADA VIRGILI y compuesto de folios, a efectos de Ejecución de la resolución acordada en autos.

Dios guarde a V. S. muchos años.

Madrid, 7 de Abril
de 1951.

El Secretario General,

- 9 APR 1951

1694

SR. JEFE DEL SERVICIO DE EJECUTORIAS DE ESTE TRIBUNAL
Madrid

SERVICIO DE EJECUTORIAS
El Jefe del Servicio:
SR ENRIQUEZ DE SALAMANCA

DECRETO

En Madrid, a treinta de *Abril*
de mil novecientos cincuenta y *uno*.

Por recibido el anterior oficio con el expediente que le acompaña. Guárdese y cumpla lo ordenado por la Superioridad y procédase al archivo que se ordena.

Rafael Enriquez de Salamanca

DILIGENCIA. -Seguidamente se cumple lo mandado. Doy fe.

Pue. Han

En els últims cinc fulls hi ha l'expedient d'Antonio Bergadà i els documents que acrediten l'arxiu del seu cas.

A. H. A.
18. GUERRA CIVIL
B. 92/25

DIARIO OFICIAL
DEL
MINISTERIO DE DEFENSA NACIONAL

Año LI Número 318 Barcelona, 4 de diciembre de 1938 Tomo IV Página 985

PARTE OFICIAL

ORDENES

SECRETARIA GENERAL

COMISARIADO GENERAL DEL EJERCITO DE TIERRA

Núm. 24.178

Circular. Excmo. Sr.: A propuesta del Comisario General, vengo en nombrar Comisarios con la categoría que se indica, a los comprendidos en la siguiente relación, que comienza con don Ascensio Vallés Tormo, y termina con D. Ramón Arasa Vargas.

Lo comunico a V. E. para su conocimiento y cumplimiento. Barcelona, 1 de diciembre de 1938.

NEGRÍN

Señor...

RELACION QUE SE CITA

Comisarios de Batallón

- D. Ascensio Vallés Tormo.
- D. José Alvarez Soto-Jove.
- D. Alfredo Corcuera Estrella.
- D. Manuel Marín Mula.
- D. Luis Carralero Berdayes.
- D. Eduardo Daniá García.

Comisarios de Compañía

- D. Gregorio Rocha Rodríguez.
- D. Isidro Valldosera Martí.
- D. José Serra Sarube.
- D. Manuel Argüés Fernández.
- D. Manuel Díaz Fernández.
- D. Domingo Colomer Oliveros.
- D. Antonio Casais Abad.
- D. Agustín Gil Borrás.
- D. Clemente Mangadó Cabezon.
- D. Pedro Solá Fernández.
- D. José Sastre Pallejá.
- D. Pedro Romero Miguel.
- D. Andrés Claret Casadesús.
- D. José Torrell Aités.
- D. Francisco Anglés Hernández.
- D. Antonio Bergada Virgil.
- D. Cruz Larrey Jiménez.
- D. Diego Sáiz Tornero.
- D. Justo Urbón Martín-Rubio.
- D. José María González Vázquez.
- D. Rafael Amat Picón.
- D. José Marín Gil.

D. Jaime Tramunt Puig.
D. Ramón Bas Ferrer.
D. Juan Moreno Sánchez.
D. Federico Turrau Fau.
D. Eduardo Menéndez Menéndez.
D. José Simón Castelló.
D. Salvador Ginestat Villalta.
D. Jesús Nicolás Miruri.
D. Emilio Garrey Tesan.
D. Juan Cot Rigola.
D. Antonio Palacios Marcos.
D. Luis Mediavilla Ibañez.
D. Ramón Arasa Vargas.
Barcelona, 1 de diciembre de 1938.—
Negrín.

Ejército de Tierra

Subsecretaría

EMPLEOS EN CAMPAÑA

Núm. 24.179

Circular. Excmo. Sr.: He resuelto, a propuesta de la Escuela Popular de Guerra de la región catalana, promover al empleo de tenientes en campaña del Arma de INFANTERIA a los cincuenta alumnos de la misma, que figuran en la relación que se inserta a continuación, que comienza con don Francisco Marín Molero y termina con D. Vicente Gómez Santos, los cuales han terminado con aprovechamiento sus estudios y prácticas en el indicado Centro de enseñanza. Disfrutarán en el empleo que se les confiere la antigüedad de 5 de agosto último, con efectos administrativos de la revista de Comisario de septiembre siguiente, pasando destinados a los Cuadros Eventuales de los Ejércitos que se citan en la expresada relación.

Lo comunico a V. E. para su conocimiento y cumplimiento. Barcelona, 29 de noviembre de 1938.

P. D.,
A. CORDÓN

Señor...

RELACION QUE SE CITA

Al Cuadro Eventual del Ejército de Andalucía

- D. Francisco Marín Molero.
- D. Manuel Martorell Maresma.
- D. Santiago Gil Jené.
- D. Antonio Cebolla Sala.
- D. Manuel Echevarría Moreno.
- D. Luis Hernández Fernández.
- D. José Llitjós Gavañach.
- D. Pedro Goicoechea Aristimuño.
- D. Abel Martínez Rodríguez.
- D. Bartolomé Mateu Cayuela.
- D. Gipés Fernández Alvarez.
- D. Jaime Ejarque Odal.
- D. Jorge Mata Castillo.
- D. Bernardino Cortés Borrás.
- D. Aquilino Aguilera Yagüe.
- D. Francisco Bontanet Casals.
- D. Amadeo Bueso Ortiz.
- D. Ginés Palazón Morata.
- D. José Sarmartin Santamaría.
- D. Proceso Fabregat Roger.
- D. Juan Magich Capella.
- D. Juan Querol Ferrer.
- D. Sebastián Vilanova Ródenas.
- D. Antonio Jorret Robert.
- D. Guillermo Claveri Graells.
- D. Federico Balañá Poblet.
- D. Antonio Martín Gonzalvo.
- D. Lucio Sánchez Martín.
- D. Antonio Sánchez Fernández.
- D. Salvador Codina Mayolas.
- D. Martín Xifré Reiges.
- D. Angel Folquer Guillén.
- D. Alejandro Lis Escuder.
- D. Luis Salvans Boix.
- D. Luis Castillo Gutiérrez.
- D. Joaquín Llamazares Fernández.
- D. Timoteo Forné Ferrer.
- D. José Hernández García.
- D. José Laorden Candel.
- D. Francisco González Oltra.
- D. Jacinto Terez Roig.
- D. Antonio Bigatá Romá.
- D. Antonio Martínez Martínez.
- D. Cayetano Orenes Aparicio.
- D. Vicente Camp Planella.
- D. José Rovira Martínez.
- D. Magín Miret Durán.
- D. Eugenio Sardinero Martín Cieta.
- D. Ramón Oliveras Reixach.
- D. Vicente Gómez Santos.

Barcelona, 29 de noviembre 1938.—
A. CORDÓN.

ANNEX 2: FOTOGRAFIES COMPLEMENTÀRIES

Camps de la zona de Provins

A l'esquerra, Teresa Lladó, a la dreta, Antonio Bergadà, ballant al casament de la seva filla Nuri amb el Guy.

De dreta a esquerra i de dalt a baix, Antonio Bergadà, Maria Bergadà, Joan Bergadà, Josep Maria Bergadà, Pere Bergadà (pare), Pere Bergadà (fill) i Rosa Virgili.

D'esquerra a dreta, Nuri Bergadà, Marie-Rose Bergadà i Shirley Bergadà. A casa la Marie-Rose mentre fullegen el llibre de Christian Signol "Les amandiers fleurissaient rouge".

La casa de Courchamp on la Teresa i l'Antonio van anar a viure.

El tiet de la Teresa Lladó i germà de la Maria Miravittles que va posar en contacte la Teresa i l'Antonio mentre eren a França.

Anonio Colomé i Lluïsa Villar, germana de Teresa Lladó, tallant el seu pastís de casament.

Nuri Bergadà observant les fotografies que, al llarg de la seva vida, s'ha enviat amb la família de Catalunya. A la dreta, la maleta amb la que el seu pare va arribar a França.

El pati de la casa de Courchamp, de l'Antonio i la Teresa, nevat.

D'esquerra a dreta, Claude, marit de la Marie-Rose, Jean-Claude, marit de la Shirley, Josep Bricullé, marit de la Maite Colomer, Marie-Rose Bergadà, Shirley Bergadà, Clara Bricullé i Irene Bricullé.

D'esquerra a dreta, Margarita Cortázar, Lluïsa Villar, Teresa Lladó i Nuri Bergadà, en una de les visites de la família a França.